

Na Osojah.

Ljudski igrokaz v petih dejanjih.

(„Der Sonnwendhof“.)

*Yermolov
Salomon*

Po

S. H. Mosenthal-u

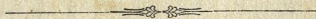
Poslovenil

J. Ogrinec.

Izdalo in založilo

Dramatično društvo v Ljubljani.

V Ljubljani.

Natisnila „Národna tiskarna“.

1882.

O S O B E.

Marijana, gospodinja na Osojah, udova.

Valentin,

Tilen,

Mreta,

Micka,

Neža,

} njeni posli.

Matija, kovaški pomagač, njen svak.

Ana,

Župnik v Záloki.

Cerkovnik.

Kotlar Šimenec.

Otrok.

Hlapci, dekle, beračice, berači, dva dečka.

Godi se: na Gorjancih, nekaj v dolu na Osojah in okoli njih; nekaj pa tudi na k njim pripadajoči zvezdáni planini, vse v zdanjém času.

Prvo dejanje.

(Dvor na Osójah, na gornji strani, kažoči pogorje, ograjen s križastim plotom; tik za tem priročen brežič z leve navzdol. Spredaj na desni nova kmetska domačija. Vidijo se iz lesa izrezljane altane, na obeh straneh vrat slikani svetniki; nad njimi prislovica. V kulisah za hišo odprti skedenj, tik njega poleg plota lesene klopi. V levem osredji pod košato lipo sprekoma dolga miza s klopni od spredaj in zadaj. Za tem vodnjak. Spredaj proti desni mizica s klopjo. Večer.)

Prvi prizor.

Mreta, gospodinja.

Mreta (prišedši iz hiše pogoni nad hišo vi-seči zvonec. Berači in beračice se z desne prikažejo skozi presledeni plot).

Mreta (oponašaje). Jelite! Vi naglo slišite k večerji zvoniti! Le počasi! Najpoprej óni, ki

delajo. (Prihajajo še drugi berači.) Le vkùp, le vkùp! Zálóčanka naj le dene piško péč, ti-le vduhajo že maslo, predno se zgreje v ponvi.

Gospodinja (med vrati). Kaj se vjedaš?

Mreta. I nù, če je beračev, kakor gôb po deževji.

Gospdn. To se vé, ti tega nisi navajena! Tje pred stare Osoje se je pač le redko kateri prikazal. (Proti beračem.) Le noter! (Iščé novcev po žepu; proti Mreti.) Prinesi mleka in kruha!

Mreta (godrnjaje v hišo).

Gospdn. (zá-se). Ko bi hotela popraviti, kar sem deset let že zamudila, koliko bi jih moralo potlej še priti! Pri mojih domá, da-si smo na tesnem živeli, ostajalo je vendar zmerom kàj zá uboge. Ali ko sem se primožila na bogatijo — (vzdihne.) Nù, Bog daj njegovi duši večni mir in pokoj! V novi hiši naj se prične tudi novo življenje. (Zakliče.) Mreta!

Mreta (znotraj). Kaj je?

Gospdn. (jezno). Mleka in kruha!

Mreta (odbacivši duri). Čakite, naj vendar posnamem!

Gospdn. Le pusti! (Stopi v hram ter prinese veliko latvico mleka.) Jaz nočem, da bi jim dajala mleko posneto, kakor psom! (Postavi ubogim mleko na klop pred skednjem, vzame strmeče

obstali Mreti kruh, pa ga nese beračem.) Bog vam blagoslovi!

Mreta (križaje roke). Kaj še doživim — Bog človeku grehe odpusti!

Gospdn. Kaj praviš?

Mreta. Berače pitate s smetano, posle z ocvrtimi piškami, kakor najpremožnejši kmet o najsvetejših godovih. To se pravi res —

Gospdn. No, reci!

Mreta. Pravi se, pravi — podjedati hišo!

Gospdn. Mreta!

Mreta. Stara in izkušena ženska sem, pa —

Gospdn. Kar molči!

Mreta. Kaj pa, lahko mi vevate molčati, ste gospodinja!

Gospdn. To tudi sem, da! Brigaj se za svoje opravke, pa molči! Da se prepiraš z družimi, to ti naj že bo! Postarala si se v starem domovji, pa si mi dobra tudi v novem. Ali kar je gospodinjega, to pusti gospodini! Da gospodinim, kakor je prav, sama poglej, ali prašat pojdi po vsi Záloki!

Mreta (krotko). Kaj praševati! Saj imam oči, da vidim, da gospodinite, kakor kaka óna, da ste kakor posel, da celo pred njimi kosite, največ trpite, prva vstanete in se zadnja vležete. Ali burna ste pa, burna, kakor mleko pri ognju;

precej zakipite, če jaz stara, izkušena ženska le kaj —

Gospdn. (smehljaje se). Kaj pa češ, no?

Mreta (priljudno). Glejte, deset let sem bila priča, kaj ste prestajali po tistem svojem nerodneži — —

Gospdn. (žugaje). Mreta!

Mreta. Bog mu daj večna nebesa — pa bil je neroden! Živemu človeku veselja ni privoščil —

Gospdn. (rahlo). In najmanj pa sebi! revež!

Mreta. Dokler nij umrl. Zdaj je vse vaše, sezidali ste si hišo, da nij lepše v vsi Záloki ne! Ali tiste gosti pred žetvijo, poslom piščance, beračem smetane, to vam je, to, da vsi gorjanci jezike brusijo. Meni verjemite, jaz sem že stara, izkušena, to vam plaši marsikaterega trdnega zemljaka, ki skrivaj že poprašuje po Osojki.

Gospdn. Kaj treba komu popraševati po meni!

Mreta (prašujoč). Kaj več ne mislite močiti se?

Gospdn. Da bi zopet bila za deklo, jeli? Ne! Večerjo na mizo — družina je že zbrana. Potrpi še malo, Valentina še ne vidim.

Mreta. Že pride! (Odide v hišo, iz katere se kmalu povrne nesóč skledo z juho in nakopičeno narezano potico, pa postavi na levo mizo. Hlapci in dekle nastopajo od zadaj z vseh strani, med njimi tudi Tilen, Micka, Neža.)

Drugi prizor.

Gospodinja, Mreta, Tilen, Micka, Neža, hlapci, dekle, berači in beračice.

Mreta. Tako, ljudje božji, zdaj le jejte! **Micka, očenaš!** (Hlapci in dekle na obeh plateh mize, polovica njih s hrbtom proti občinstvu. **Mreta** najviše na desni, **Micka** spodaj na levi. **Micka** s povzdignenimi rckami šepetaje moli, gospodinja na desni ravno tako, ne gledé tjekaj; po molitvi se vsi vsedejo, vzamejo žlice iz žepa pa vstrezaje se jedó. **Tilen** stoji na levi.)

Mreta (jedóč). No, **Tilen!**

Tilen (v zadregi gredoč proti gospodinji).
He, gospodinja!

Gospdn. (ozrši se). Kaj češ?

Tilen. Jaz, jaz odpovedal bi vam službo.

Gospdn. Ti? Si se mar prepiral?

Tilen. Ne zato! Redkokrat le pridem v hišo, kjer starka (namigne na Mreto) gospodini. Ali večkrat grem na zvezdano planino k planšarici Micki po surovega masla.

Micka (pristopi).

Tilen. In ženil bi se rad!

Gospdn. Ženil? pa na kaj?

Tilen. Strije, mlinar na Supetu, mi je umrl in jaz dobim — mlina delež.

Gospdn. (ostro). Da bi že vsako hlapče hotelo tudi koj zapovedovati! Uči se najprej služiti, fantalin! Kaj ti kaj hudega? Udinjan si do svečnice?

Tilen. Da!

Gospdn. In Micki se godi dobro gori. (Obrnivši se proti njej.) Kaj ne?

Micka (počasi prihajaje). Ne morem se pritoževati o ničemer. Prav dobro mi je.

Gospd. Pa ostani pri tem!

Tilen (proséč). Gospodinja!

Gospdn. Po svečnici jo snubiš!

Mreta (vsklikne). Nù vendar, Valentin!

Tretji prizor.

Prejšnji, Valentin.

Gospdn. (se naglo obrne, prijazno). Moraš vselej zadnji biti pri počitku, pa vès zasopljen si, kje si bil?

Valentin (prišedši). Kaj niste včeraj rekli, da imate nekaj na srci, kar bi našemu župniku radi povedali? No, ko domu dospevši voz porivam v lopo, zagledam župnika onkraj med strnjo. Naglo skočim tja k njemu, pa mu povem; precej pride sèm k vam!

Gospdn. Bog ti povrni! Pa jést pojdi, jést! (Obrne se.)

Tilen. Gospodinja!

Micka (jo pridržuje). Čajte še malo! Kdo vé, pridem li zopet tako kmalu s planine. Glejte, jaz vem, kako dobro imam pri vas, da bi mi boljše nikjer ne bilo; pa tudi rada sem bila na zvezdani planini, živina je pridna, in prav ne vem, kaj bi še pogrešala, a vidite, nič pràv domá nijsem tam gori.

Gospdn. (pazno posluša).

Micka. Ne morem vam povedati, in vi bi mi ne verjeli, kar —

Gospdn. (naglo). Kaj ga imaš res tako rada, Tina?

Micka. O strašansko!

Gospdn. (ozre se na Valentina). Kedar župnik zopet sèm pridejo maševat, pa jim naročim, da vaju okličejo.

Tilen (radostno). Micka!

Micka. Res, je res! No glejte, saj ni take sile ne, čemu pa? Gori ostanem, dokler vi hočete, dokler ne dobite planšarice sebi po volji. Ne? Tilen! (Oba tečeta jest, Valentin stojèč moli, potem pristopi k mizi.)

Gospdn. (ga prijazno pogleda). Bog daj dober tek!

Četrty prizor.

Prejšnji, župnik.

Župnik (z desne). Amen!

Vsi (vstanejo). Gospod župnik!

Župnik (prijazno, ne pridigovaje). Kaj je to? Sedite in pa jejte! Jejte, da se nasitite, je dejal naš gospod Bog, in krščansk župnik bi vam kratil to? (Pristopivši k gospodinji.) Bog daj

dobro zdravje. Marijana, hotela si me, pa sem prišel.

Gospdn. Nikar ne zamerite!

Župnik. Kaj zameriti! Kedar je, rad pridem tù sèm k vam, kjer gre vse tako redno in pošteno, družina z molitvijo k jedi, ne kakor živina k jaslim. Tù je župniku pri srci, kakor pastirju med krotko čedo ovác.

Gospdn. Že dobro, gospod župnik! Prinesem požirljaj sladkega Metličana. Jelite? (V hišo.)

Župnik. In ta postavna hiša gieda iz oken, kakor iz znanih prijaznih oči, in te krasni podobi, sv. Mihel in Florijan, in tu gori ta prislovica: „I no, naj bo!“ (Proti gospodinji, ki postavlja vino in kruh na desno mizico.) No, Marijana, iz katerega proroka pa imaš to-le prislovico? (Se vsede.)

Gospdn. (pred njim stoječa na levi). Ta prorok, gospod župnik, bila je stara ženica. Glejte, saj nij, da bi vam prikrivala, zavidajo me, pravijo, kako dobro življenje imam; ej pač, kar mi gorjanci dobra pota imenujemo: povsod navkreber, le tu in tam kako stopinjo po ravnem. Meni je časi že tako polzilo, da sem si skrivaj že umreti želega. Zlasti necega hudega dne že res kar nič več nijsem vedela, kam in kako. Pa mi prihité ljudje iz spodnjega dôla, kjer je

bila hiša pogerela. Stara žena je stanovala v nji, osem in šestdeset let v eni izbi, pripravila si je bila mrtvaško krilo, šest svéc in svetnikovo podobno. Vse žive dni je varčevala, da bi imela lep pogreb. No, pa ravno, ko je bila pri litanijah, pogori ji hiša. Pobožno in tiho poslušala je starka. „I no, naj bo!“ dejala je; „začnem pa zopet od konca!“ Glejte, gospod župnik, ko sem premišljevala, da je starka tako udana v božjo voljo prenašala toliko zgubo, pa da je v svojem sedemdesetem letu mogla začeti še iz nova upati, potlej me je prešini!o neko čudno veselje do življenja in od tačas imam zopet voljo in srčnost. In ko je nova hiša bila postavljena, takrat sem se spomnila one ure, pa sem dala ono prislovico zapisati tja gori.

Župnik. In zdaj začinjaš na novo živeti. Ta prislovica se sploh dobro prilega, spominjaje človeka sem ter tje starih reči.

Gospod n. Zato niti treba nij te prislovice, gospod župnik; ali vstreza mi vendar zdaj, da morem govoriti z vami. A dajte se poslužiti! (Natoči in sede.) Glejte, kar imam, vse je po pravici moje. Rajaki Osojec je edino meni volil vse, pa vendar so še sitnosti. On je bil mlajši sin, starejega je oče proč pognal, lenega postopača.

Župnik. Matija, da, vem, tisti izgubljeni sin, ki se ne vrne, da bi rekel: Grešil sem.

Gospdn. (naglo). Bog nas tudi vari tega, da bi prišel. Brat mu je bil po očetovi smrti izplačal njegov delež in opominjal ga, naj bode pošten človek. Pa le smejal se mu je, rotil ga in klel. Pozneje enkrat je delal tam daleč nekje, menda v kovačnici Kolovški. Pravijo, da je ondi snubil hčer, pa prišla je nesreča, da je kovačnica vsa pogorela. Od tistega časa ni duha ne sluha po njem.

Župnik. Da, ni ga — tù v naši dolini, ne!

Gospdn. (prestrašena stopi na noge). Jelite, gospod župnik! Tudi jaz sem tega mnenja! Ko bi pa še živel in na enkrat se priklatil semkaj! Če človek mirno in redno živi na svojem, misli vsak čas, da mu utegne vrag zatakiniti kam svoj rog, in meni kakor môra pada Matija na srce. Zategadelj bi bila že rada šla k okrožni sodniji, pa se bojim vtikati se v te reči, ker ne vem, kako se zopet izmuznem. Zato pa prosim vas, gospod župnik, da bi vi tako-le na skrivnem govorili z okrožnim sodnikom, tak izve vse; in ako še živi Matija, morda bogvé kako zapuščen, rada utrpim tudi precej denarja.

Župnik. Prav rad. (Vstane.) Ti si dobra žena!

Gospdn. Kaj tó? saj mi je le za sebe! Glejte, če pomislim, da utegne necega dne Osojčev brat med berači stopiti mi pred vežo — (Berači se vzdignejo hoteč se zahvaliti.) Bog vas obvaruj! (Berači odidó.) — Glejte, gospod, res, preskrbela sem sí precej lepo prihodnost, ali na to se kar zmisliti ne smem.

Župnik. Krščanska žena mora biti na vse pripravljena! (S prstom kaže na prislovico.) „I no —“

Gospdn. (smehljaje se). No, za ves čas bi se pa vendar ne ravnala rada po ti prislovi. Izpitate in — mi preskrbite to reč?

Župnik. Za to nikar ne skrbi! Bog ti blagoslovi novo hišo!

Gospdn. Tega je treba najpoprej. (Župnik odhaja, družina vstane, župnik koraka preko brežiča proti levi.)

Gospdn. (spredaj). Meni je zmerom, kakor da naj tega le preveč ne verjamem.

Peti prizor.

Prejšnji, Ana.

(Odhajajočemu župniku pride po brežiči navzdol naproti Ana v priprosti obleki s črno ruto okoli glave in vratú, palico in zveženj nesóč. Pozdravi župnika, ki nekoliko govori ž njo, potem pa ji pokaže navzdol. Ana se bo-jéče približuje, govori resno, ne sentimentalno.)

Gospd. Kaj išče to dekle?

Ana (stopi naprej). Prenočišča za nocoj. Župnik pravijo, da nij dve uri na okrog nobene hiše. Tedaj bi pred nočjo rada ostala tù, če dovolite, saj ste vi gospodinja.

Gospdn. Jaz, da. Od kod pa prihajaš?

Anna. Od daleč!

Gospdn. In si namenjena?

Ana. Dalje.

Gospd. Kje si pa doma?

Ana (po kratkem presledku). Če vam nisem po godu, le recite!

Gospdn. (malo prizadeta). To moraš vedeti, da dobi pri nas na deželi vsak popotnik streho za eno noč in pa večerjo.

Ana. Tedaj srčno hvalo vam! (Naglo.)
Imate kaj prediva na koželi?

Gospdn. Da bi brž naprela si večerjo? Kaj še? Tje-le sedi, pa jéj in pij! (Družini, ki radovedno gleda.) Skup se pomaknite! (Hlapci in dekle se na daleč odmaknejo, da postane prost zgornji konec mize, kjer sedi Valentin.)

Valentin (vstane). Tù je prostor; sedi pa uživaj brez skrbi!

Ana (proti drugim). Bog blagoslovi! (Sede položivša zveženj zraven sebe.)

Valentin (stopivši k gospodinji navspred). Kdo pa je ta ženska?

Gospdn. Ne vem; ne pové. — Ti, Valentin!

Valentin (prestriže ji besedo). Nekaj blagega ima na sebi, in vendar se vidi tako nesrečna!

Gospdn. Ima pač vsak svoje križe in težave tù na sveti. Ti, če se ne spreobrne vreme —

Valentin (proti Ani obrnen). Prašaj, kaj ji je, da ji ne tekne; in glej, družina jo neprijudno meri.

Gospdn. Ti vselej stikajo glave, kakor kokoši, če se prikaže tuj tič méd-nje. Pa predno zmoliš očenaš, bodo najbolji prijatelji! Če se ne spreobrne vreme, menim, da jutri pa na žetev.

Valentin. Tudi moja misel; prav blagoslov nam počiva letos preko polja in ledine; na-dejam se, da blizu polni kozolec našanjemo.

Gospdn. Da, Bog je dober in družina moja pridna. Te dni moraš tudi napreči voziček, da se v trg popeljem davke plačevat. Ali bi ne pregledal malo, kako je z računi? Bolje si umeš, kakor jaz.

Valentin. Če ukažete —

Gospdn. Čaki, prinesem ti vse zapisne listine. (Odide v hišo.)

Valentin (se vsede, ozira, izvleče nož pa obrezuje in privezuje trte, vijoče se okoli pohištv.)

Šesti prizor.

Prejšnji (brez gospodinje).

Neža (proti drugim, na levem konci mize tesno sedečim okoli Mrete.) Kdo neki je ta?

Mreta. Iz našega okraja ni, tod so pripravnejši ljudje; kedar pride kateri prenočevat, ima vendar prijazno besedo za jed. Ta pa tam sedi — Bog človeku grehe odpusti! — kakor bi ona nam dajala vbogajme!

Tilen. Saj se nosi tudi drugače!

Neža (dreznes komolcem Mreto). Ti, prašaj jo!

Micka (krotko). Pusti jo!

Mreta. Ti, ali si iz Zálóke?

Ana. Nijsem!

Mreta. Prihajaš čez Gorjance?

Ana. Čez góre? Da!

Mreta (pomika se k nji). Potem si nad Osojnim vrhom kje doma?

Ana (molči).

Mreta. In imaš še daleč tjekaj,* kjer ostaneš?

Ana (pogleda kvišku). Ne vem. (Položi žlícó.)

Micka. Ti, pusti jo, viž, da ne mara teh prašanj.

Mreta (glasno). Že vé, zakaj? (Odmikuje se proti drugim.) Meni verjemite, jaz sem izkušena ženska, ta kmetska hči, ta se potepa. (Vsi prikimavajo.)

Neža. Ima že hudo mačeho doma!

Micka. Ali pa so jo silili vzeti koga, katerega ne mara.

Mreta. Ali pa kaj drugega takega! Kdo vé, kaj take-le ongavljajo?

Micka. Vidi se tako dobra.

Mreta. Kaj pa, ti poznaš to; sam napuh ji gleda iz oči, (polglasno) ti beraški potepenki!

Tilen. No, zdaj se je ogrela naša Mreta!

Mreta (vstane, hodi okoli Ane in jo meri po strani). Hm, pri nas ti nič kaj ne tekne, si pač boljšega navajena doma, tam — bogvé kje? ali pa morebiti še sita, od — bogvé, kedaj? — (Vsi se posmehujejo.) Ti mutasta svetnica ti! (Ana se obrne.) O, nisem te željna, kdor poštenim ljudem besede ne privošči, ta že vé, zakaj ne!

Ana (vstane in vzame zveženj).

Micka. Zdaj gre!

Valentin (vstane). Kam pa?

Micka (hiteč proti Ani). Ona ne mara, da bi jo nadlegovali s praševanjem; ti jej pa ne dajó miru. (Proti Ani.) Čaj, ostani, pa meni daj zveženj.

Ana. Pusti me!

Valentin (sočutno). Kdo jo pa trpinči?

Mreta (stopivši naprej). Nù, menda se vendar sme prašati, kdo prenočuje v hiši. (Hlapci in dekle se zbirajo okoli Mrete in ji pritrjujejo.) Moj križani bog, pa že zopet greh! Prašala sem to — prašala, kdo je?

Sedmi prizor.

Prejšnji, gospodinja.

Gospdn. (iz hiše z zbirkom listin v roci).
Kaj pa je?

Mreta. To bi pa vendar čudno bilo. Kaj nima gospodinja pravice poizvedeti, kdo ji je pod streho?

Gospdn. (ponosno). Če že ravno hoče. Kdor dvakrat poprašuje, čast vskratuje!

Mreta (vsa vesela; gruča okrog nje na levem prizorišči; Gospodinja in Valentin na desni, Ana bolj zadaj v sredi sama).

Ana (stopi po kratkem presledku pred gospodinjo). Jaz vam nisem hotela ničesar zamolčati, in če sem proti volji to storila, ne zamerite mi! Tudi gonjena žival se skrije v zakotje, dokler lovec sam ne omaga in ji ne da miru. Če mi privolite, da čez noč pri vas ostanem, sem rada hvaležna; precej za rana odidem. Tudi izveste, kdo da spi pod vašo streho. Ana mi je ime, revna dekla sem in iščem službe.

Mreta (polglasno). Revna dekla? Kdor ji verjame! Vidi se ji, da je zapovedovala, ker ima ta nos! (Proti gospodinji.) Laže se ti!

Gospdn. Nikari se ne ongavi ti!

Mreta (kakor poprej). Pred je dejala, da mora naprej; vjemite jo v lastnih lažéh! Recite, da jo v službo vzamete, saj potrebujete dekle mesti planšarice Micke, če se omoži.

Gospdn. (proti Ani). Službe iščeš?

Ana. Da!

Gospdn. Ali si bila na planini, ali doma?

Ana. Kjer je, ne bojim se.

Gospdn. Potlej lahko vstopiš pri meni (presledek), če ti je resnoba?

Mreta (zbadljivo). In ti ni treba „naprej“.

Ana (proti gospodinji). Če sem vam všeč, pa (veselo, zaupljivo) v imenu božjem! (Nudi roko.)

Gospdn. No, dej! (Prime Anino roko.) V imenu božjem! — Kaj imaš početi, to ti odkažem; plačilo pa, kakor bodeš delala. (Vzame denarjev iz žepa.) Na, nadavek, pa lahko greš kar z drugimi! (Stopi k Valentinu in položi listine na mizo.)

Micka (hiteč proti Ani). To je prav, Ana! Veseli me iz srca! Tù je prav dobro, napram drugodi! Gospodinja je blaga, jaz ti bom najboljša prijateljica! Micka mi je ime.

Mreta. In meni Mreta, in sem za veliko deklo, da veš!

Micka (šepeče). Staro renčalo! pa človek se je navadi, kakor mlinar spati, če prav kolesa ro-počejo.

Tilen In zdaj pa hitro, jaz grem po citre.
 Neža. To je kaj, bomo eno zapeli, da bomo veseli. Pojdi, Micka! (Prime se Micke za pod pazduho.)

Ana (proti Mreti). Ali nimaš nobenega dela za me?

Micka (poprime Ano). Danes vendar ne začenjaj, nocoj mi vsi praznujemo!

Mreta (zbadljivo). Zmerom je kaj, zmerom: kravam nastiljati, vode zajeti, poresel pripraviti, če bo jutri žetev. Komur je za delo, ta ne poprašuje na dolgo; to si zapomni! (Ponosno stopa tje navzad, vsi za njo.)

Micka (vrnivša se). Pojdi, Ana, pojdi, Tilen na citre igra in mé zapojemo eno. Kar domačo se naredi! Ali se ti toži?

Ana (pogleda kvišku, potem na tla). To ne!

Micka. Ne mara svojega nimaš nikogar na sveti? Jeli, da?

Ana (prikima).

Micka. Koj sem si mislila: ali si — pa kaj bi te dalje vpraševala? Ali te ne veseli med nami? Si hočeš raji odpočiti? No, pa kakor hočeš. —

Ana (prisrčno). Bog te obvari! (Odide proti skednju, Micka sočutno gleda za njo, tako tudi

Valentin, ki se naglo obrne. Mreta prinese kolovrat, hlapci pipe. Vsi se zbirajo okrog mize.)

Gospdn. (med tem proti Valentinu). Saj se tako ne mudi s temi preračuni; pojenjaj, pa še jutri nekaj.

Valentin. Bog ne daj, da bi odlašai za jutri, kar bi radi že danes. Da bi vsaj enkrat zahtevali kaj tacega, kar bi bilo truda vredno, da bi vam vendar nekoliko mogel povrniti, kar ste mi dobrega storili v mojem življenji.

Gospdn. (ginjena). Pojdi, pojdi! ne govori tako!

Valentin. Saj bi ne mogel; kar ne gre mi z jezika.

Gospdn. Ohrani si v srci, najbolje je spravljeno!

(Tilen je prišel s citrami, pa se vsedel med Micko in Nežo, vsi slone na komolcih, Tilen preluduje.)

Gospdn. Peli bodo. Pojdi, v stanici je mirneje, tam kmalu dokončaš. (V hišo z Valentinom.)

Osmi prizor.

Prejšnji brez gospodinje in Valentina. Micka in Neža
(pojeta) Tilen (spremlja).

(Pesem, po narodni melodiji.)

Dajte mi to verjet,
Tralala, tralala,
Lepšega ni na svet!
Tralala, lala.
Kakor Osojna péč,
Tralala, tralala;
Meni je najbolj všeč,
Tralala, lala:
Gori bi bil vesel,
Tralala, tralala,
Ukal bi in pa pél
Tralala, lala:

(Za prizoriščem se čuje ukajoč glas.)

Mr eta (ustavi petje). Čuj, ali ni stari Šimenec, piskrovezec? Ta bi nam vedel kaj povedati iz obližja in dalja.

Tilen. Meni se zdi, ta bi bil ravno za té.

Micka. (Obrne Tilna.) Nikogar ni! Dej naprej!

Petje:

Gor', kjer je cerkvica —

Šimenec (za prizoriščem). Piskre vežem!
Ponve krpam!

Mreta (poskočivši). Šimenec, Šimenec, pi-
skrovezec!

(Vsi po konci.)

Deveti prizor.

Prejšnji, Šimenec.

Šimenec (nastopi vriskajoč). Hia! — (Svojo
robo nosi na hrbti.)

(Vsi hité okoli njega.)

Mreta. Vendar zopet enkrat na Osoje,
malo poprašat, kako je kaj z mano?

Šimenec. Kaj pa da! Po stari šari baram
jaz najraji.

(Vsi se smejejo.)

Mreta (ga udari). Ti črna para ti!

Šimenec. Imaš kaj zakrpati? —

Mreta. Svoje široke čeljusti si zakrpaj ti!
Meniš, da ti res dam še kaj dela kedaj? Ali še
veš, lansko leto, tisti kotlič? Majhno luknjico

je imel v dnu. Za vsako žebico en krajcar, sva se pogodila, kakor gre in je prav. Ta zgaga pa nabije noter toliko žebļjev, da mi prvokrat pri ognji izpade dno.

(Vsi se smejejo.)

Mreta. Si prinesel kaj novega? —

Šimenec (šegavo). Tičjega masla zoper gušo.

Mreta (ga sune). Kaj čem ž njim! Še nikoli mi ga nij bilo treba. (Tiho, naglo.) Koliko pa velja piskerček?

(Tiho se pogovarjata.)

Micka (potegne Šimenca k sebi). Ti, Šimenec, saj prihajaš iz spodnjega dola; ali je že omožena Podplátarjeva? Jaz sem tam služila.

Šimenec. O, še zmeraj sama sem ter tje leta, ošabnica.

Micka. Jaz pa Tilna vzamem. Na Supeški mlin prideva, lahko ji poveš.

Neža. Mesti nje imamo že drugo.

Šimenec. Vse novo na Osojah, razun (proti Mreti) tebe! In ta postavna hiša, pri moji duši! kakor farovž, pa tudi diši tako! (Duha in se oblizuje.)

Mreta. Ali duhaš kaj? No pa le z mano pojdi!

Tilen. (Nudeč mu pijačo.) Na, pij, pa nam kaj povej!

Mreta. Da, povej, povej! Tù le smo kakor v puščavi. Nič ne izvemo, nič!

Šimenec (ko je pil). No tedaj —

Ana (pride z brentico iz skednja pa jo nataka na vodnjaci).

Šimenec (opazivši jo). Kdo je pa ta?

Micka (ga obrne). Naša nova — zdaj le govóri —

Šimenec. Pri moji duši! to je tista —

Mreta (naglo). Mari jo poznaš?

Šimenec. Huj! Da-te menim! — Pst!

Ana (si napoljneno brentico postavi na glavo in odide).

Mreta (naglo). Zdaj brž! Kdo je? Kje je doma? Od kod je prišla?

Šimenec. Kje je doma? ne vem, ne pové.

Mreta. Jeli, ne pove.

Šimenec. Gori nad Osojnim vrhom je lani služila pri — pri — Goratanu se pravi.

Mreta. Tako?

Šimenec. Tudi nihče ni vedel, odkod je prišla, pač pa vsak hvalil Boga, da je šla.

Mreta. Kaj ne, da! Nù, kaj pa še kaj? — čak! (Stopi k hiši.) Slišite vi! pojdite no malo vèn!

Micka. Ti ljubi Bog, koliko govore ljudje,
kar ni res!

Deseti prizor.

Prejšnji, gospodinja, potem Valentin.

Gospdn. Kaj je?

Mreta. Zdaj poslušajte tù-le, kaj pripoveduje od te nove! Na treh mestih jo je že videl, pa povsod so ljudje Boga hvalili, da je šla.

Gospdn. Kaj pa je ž njo?

Šimenec. Tega živi človek ne vé, a to je gotovo, da gre nekaj križem ž njo. Prašajte jo, kakor druge ljudi, kje je doma, kdo so starišnji? Če le odgovori!

Mreta. Ne, ne, tega noče!

Šimenec. Le glejte, bo li s kom držala; najraje samuje, kedar je pa sama, vrag vé, kakoga zlodeja ongavi —

Mreta (grozeč se). Jež-Marija! (Valentin pristopi.)

Šimenec. Mladim, priprostim fantom nareja uroke; čim bolj se jih potem ogiblje, tem bolj jih skrivaj vozla na sé.

Gospdn. (plaho). Marnje neumne.

Šimenec. Menite? I nù, kakor se vam zdi. Jaz je nočem nikomur prigrajevati. Vem pa, kar vem.

Mreta. To povej!

(Vsi se zberó.)

Šimenec. Pri Vodopivci je uróčila hlapca. Cel mesec je kakor znorel krvokretel za njo. Kako mu je naredila, tega nobeden ne vé; o vseh svêtih je skočil v vodo.

Mreta (tiho gospodinji). Slišite?

Šimenec. Goratán ima edinega sina; ta je zaročen bil z mlinarjevo izpod Brezovice. O binkoštih naj bi bila poroka. Tačas pa pride k hiši ta, in vsega je bilo konec, pa je. Ko je imel jo vzeti, pobegne k vojakom prostovoljno. Bog ti ga vedi, kakšnega hudiča mu je bila natvezila.

Mreta. Pa ji še pusté, da tako-le okrog slepari po sveti?

Šimenec. Goratanka je pobožna, stara žena, ni jej rekla žale besede. Dokazati ji nihče nič ne more, ker dekle je pridna; tiho opravlja svoja dela. Ko je videla, da Goratanka skrivaj pojo-kava in je nikoli prijazno ne pogleda, pride sama k nji, rekoč: „Jelite, vam je prav, da grem?“ Goratanka pravi: „Legala bi se, ko bi rekla, da ne — ali proč te zato ne gonim“. Na to pa

sama tiho zveže svojo culo, in gre. O kresi je leto.

Mreta. In zdaj pride k nam uganjat svoje uroke! Nič ne! Proč ž njo! Mi ne ostanemo pod eno streho ž njo. (Proti drugim.) Jelite?

(Vsi prikimajo.)

Tilen. Zavoljo take — k vojakom!

Neža. Fantom glave mešati na skrivnem!

Mreta. Kje je? Sem ž njo, naj nam govori!

(Vsi se obrnejo proti skednju.)

Gospdn. (mogočno). Stojte! Kdo ima tu ukazovati? Kdo? vas prašam! Kdo naj zapoveduje mojim poslom in jih sodi?

Mreta (mrmraje). Posel? Pritepenka iz tujega!

Gospdn. Denar ima na roko! To velja na kmetih za mož-besedo in držati besedo, to je kmetskim čast in ponos! Eno uro ali deset let, ona je v službi, je pri hiši, hiša je gospodinina in gospodinja, to sem jaz! (Gruča se razdeli.)

Gospdn. Kdor mi hoče svojevlastnost tu vpeljati, ta mi ljudi urokuje, ta jim nareja, ta mi goni blaženi red iz hiše, o tistem vem, da ima hudobo, ne pa o moji novi dekli (proti kotlarju) kljubu čenčarijam tvojim, čeljustač! (Proti Valentinu, mirno.) Ali si slišal, kaj je načencal?

Valentin. Slišal.

Gospdn. Kaj se ti zdi?

Valentin. Da je nesrečna.

Micka (ki je sočutno poslušala). Meni je zaupala; ona je sirota.

Valentin. Sirota! Slišite vi, (vsi poslušajo) to sem tudi jaz; sem tudi brez očeta in matere po sveti blodil, pa me je sam Bog navodil, da sem prišel sèm kaj. O jaz si laglje mislim, kakor vi, kakó težko in tesno je človeku med trdimi ljudmi.

Gospdn. (krotko). Da mi je nihče ne nadleguje! Slišite? Pustite jo pri miru povsod in zmerom!

Mreta. O zavoljo mene naj bo le, kjer hoče in gre naj, kamor hoče! (Vzame kolovrat.) Pojdite, gremo stráni! Šimenec, pojdi! Bomo videli, kako bo? Jaz sem stara, izkušena ženska — pa starost nima več veljave tukaj! (Potegne kotlarja za roko.) Šimenec, pojdi, gremo, meni je prav. (Odide, drugi za njo proti desni za skedenj, kotlar popusti Mreto in prileze nazaj k gospodinji.)

Šimenec. O jaz bi še nekaj drugega vedel, kaj drugega, kar bi naša gospodinja že tudi rada izvedela, toda „stara čenča“ ne pové — nič!

Bote že izvedeli, ko vam v hišo trešči. Hia
(Za drugimi.)

Enajsti prizor.

Gospodinja, Valentin.

Gospdn. (gleda za njimi). Kako so se razkropili in jaz bi jim bila tako rada privoščila veseli večer, predno začno velika dela, žetev in košnjo. Pa, kaj naj jim pustim, če hočejo krivico delati? Pri hiši je boljše zdražba, kakor pa krivica. (Počasi se mrači.)

Valentin (pristopivši). Kaj ste užaljena?

Gospdn. Ne zato, Valentin! Meni je le, če se zdražbe enkrat pričnó, potlej prihajajo kakor jeseni gosí druga za drugo. Tù v novi hiši —

Valentin (srčno). Radi bi bili v njej tudi brez vseh skrbi, jelite?

Gospn. Taka hiša bi se morala še le najti; ne, mirú nimam nikoli, vedno se bojéč, da mi kdo iz lehkomiselnosti ali hudobije nesreče ne nakoplje na glavo. Zdaj spoznavam, kaj se pravi: človek sam skrbi za vse pri hiši!

Valentin. Zakaj? — Ali želite še kaj?

Gospdn. Ne! Greš k drugim?

Valentin. Ne! Zapret grem lesu doli pri travniku, noč se dela.

Gospdn. Že prav. (Seže mu v roko.) Pa nikar ne bodi hud; če kaj rečem kateremu, na tebe ne mislim, ker vem, da se morem zanesti na te!

Valentin (srčno). Gotovo da! (Odide na desno.)

Gospdn. Prav pravi, tudi jaz naj tukaj zagrادم, posebno zdaj o žetvi se potika toliko potepuhov okrog. (Pripre lesu in gleda vèn.) Lej, ali ne prihaja nekdo dol z gorá? Menda berač; to so pravi, ti v večernem mraku, kakor netopirji.

Dvanajsti prizor.

Gospodinja, Matija.

Matija (na brežiči). Hej, gostaši!

Gospdn. (postane). Kaj iščeš? Tù ni nobene krčme! Če hočeš na svislji léč, reci, kakor se spodobi!

Matija (pride hripavo se režéč). Ha, ha! Lep sprejem, to! (Odpne lesu in vstopi. V razcapani obleki, z usnjato torbo in gorjačo. Bližaje se.) Kaj me res več ne poznaš, Osojka?

Gospdn. (prisiljeno krepko). Ne! kdo ti je ukazal noter?

Matija. Res me ne pozna, sicer bi bila gotovo zapahnila tudi to lesu.

Gospdn. Tega treba ni pri nas tu na deželi. Malopridnežem bi ne gradilo, pošteni pa tako spoštujejo tujo last.

Matija (zaničljivo). Last!

Gospdn. (bojéč se umikaje). Kdo pa je ta človek? Ti, Valentin!?

Matija. Hej, Valentin! Kje pa si, ti, teleban! Daj no, posveti, da se Osojki odpró oči. Ali me torba dela tako tujega? (Zažene torbo in palico od sebe.) Tu le počivaj, buča izpečkana! Pa, ti, bisaga ti razparana! (Vrže suknjo od sebe.) Zgubi se, ti moljasti meh! Osojka me že na novo preobleče, jeli, da! (Pristopi k nji.) Da me le enkrat spozna, ta ljuba svačica!

Gospdn. (Ösupnena). Mati nebeška! to je Matija!

Matija. Matija, Matija! Pač nisi ga pričakovala, svakinja! Ali je tisti prostor v hlevi že zavzet? Kaj Valentin ne čuje klicati, ne iz-

pušča že z verige psa, da me sprejme, tistega sultana, še ga poznam, še! Hej, Tinček moj!

G o s p d n. Matija za Kriščevo voljo! Kakšen si prišel domu?

Matija (zaničljivo in togotno). Domú? Kaj si ob pamet, svakinja, da mi praviš domú? Zato, ker so ravno na ti pedi zemlje porinili mene v svet križev in težav? Ravno ko sem prišel k ti zavesti, da sem tù doma, pa je oče pognal me; po njegovi smrti, ko sem od brata hotel imeti svoj delež, vrgel mi je nekaj beraških grošev, moj dom pa vteknil sam v svoj žep. Tam vnè naj bi jaz domá bil, v tem predelanem sveti, ki so ga ljudje že zdavno razdelili si med sé, kjer vsak tišči svojo krpo v krempljih, kakor jastreb; kar je ostalo, to naj bi bil vzel, pa bi bil „doma“! Enkrat sem poskusil tam v kovačnici kolovški; rogali so se mi po pasje, pa — je prešlo jim tisto roganje! To je še sreča, da so krčme, kjer je vsak človek domá; tam notri so mi bili ljudje iz križem sveta družina, pa smo ga pili in pili in dajali za vino, pivo in žgano primako, da se je izpraznil žep in torba usnjata! To se mi je posrečilo. Poslednjo srajco sem že slekel, da si žejo ugasim, in s pajdašema ravno se prepiral zarad računa pretečenega dne. Lačen kakor volk sem že ugibal, kam pa zdaj se zale-

teti za srečo, — ko me neki piskrovezec, sedeč zraven mene, vpraša, ali ne vem, da je danes vse po konci na Osojah, da je gospodinja postavila novo pohištvo, gospodar pa umrl! — Glej, sva-kinja, tako je tvoja sreča iz tujih čeljusti butila vá-me. Kdo vé, komu bi bil moral drugo jutro iz same lakote in žeje vrat zaviti — na zadnje morebiti samemu sebi.

Gospdn. O križani Bog!

Matija (razvnet). Môra in škrat! Sva-kinja! Pri onem poročilu sem lahko pozabil, da sem zapravil poslednjo srajco. Eden pajdašev mi koj posodi toliko za na pot; jaz ga pa povabim sabo, da mu tukaj dolg poplačam. Eden več ali menj, saj je vse židane volje na Osojah! Jeli, sva-kinja!

Gospdn. (trepetaje). O molči, nikar mi ne pripoveduj besedice več! Saj je dovolj, da vem, da si ti rajncega mojega moža brat in — nesrečen.

Matija (krohota se). Jaz nesrečen! Kdo pravi to? Le tepec je nesrečen. Jaz sem po sveti pozabil, kaj se pravi to! Nesrečen je le ta, kdor se muči z življenjem pa nič ne uživa od tega, kakor rajnki moj brat, tvoj mož! Kaj ima zdaj zato? (Sune torbo.) Toliko-le, kakor jaz!

G o s p d n. (ognjeno). Le nekaj več, pošteno, — Pa kaj neki govorim! Vse, kar ti imam povedati, je to: Tisti, ki je zavrzel tebe, tisti si ti sam. Po božji in človeški postavi prizadel ti ni nihče krivíce. Da je tako daleč prišlo s tabo — bodi Bogu potoženo! — morda te k dobremu navaja s tem. Kar jaz zmorem pripomoči, rada storim. Še danes sem govorila z gospodom župnikom, obrni se do njega in stori trden sklep; jaz svoje besede ne oporečem in ne gonim te iz hiše. A to ti velim, da tvojih pajdašev naj mi nobeden ne stopi semkaj, da se red, poštenje in strah božji ne podira v moji hiši; ker jaz tega ne trpim! da veš!

M a t i j a. Oho! Kaj takole žvrgoli, ta ljuba svačica! V njeni hiši. Midva nijsva še delila, svakinja, še ne veva, kdo naj drugemu kaže prag. Čegava je hiša? Kdo je svoje cunje vse na cizi pripeljal tù-le sêm? Kdo ima pisano, da je naslednik na Osojah? To bo sodnija odločila; med tem prebivamo pa skupaj, svačica, o se že naučiva razumevati se. Vsak gospodari s svojimi ljudmi, in na zadnje narediva račun. Da se svakinja ne vtika v moje navade, ki so mi očenaš moj — tega jaz ne trpim, da veš!

G o s p d n. (mirna, zase). Tako, že prav! Zdaj iz nova čutim srčnosti, kar treba. (Zakliče.) Valentin!

Trinajsti prizor.

Prejšnja, Valentin.

Valentin (pride).

Matija. Ha, to je ta, tisti zvesti Tinček?
Gospdn. (zavestna). To je, da, in to Ma-
tija, potepuh!

Valentin (osupnen). Kaj? ta —

Gospdn. (kakor prej). Pokaži mu ležišče,
zdaj je moj gost! (Matiji.) Jej in pij po svoji
volji, za drugo pak se zmenimo!

Matija. Modra žena to! Jej in pij, za
drugo pak se zmenimo. Svakinja se že uči mo-
liti mojo vero. Daj, ti zvesti Tine, le pokaži mi
ležišče, pa prej še v klet. (Pobere palico in ob-
enem suknjo in torbo.) Lehko noč, svakinja!
(Odide skozi skedenj.)

Štirnajsti prizor.

Prejšnja brez Matije.

Valentin (pokazavši mu, kam naj gre, ob-
stoji). Ta tukaj? In kaj nameravaš storiti?

Gospdn. (ga naglo potegne naprej). Jutri, koj za rana mi naprežeš, jaz se k sodnji popeljem, morda za več dni. Med tem pa tebi izročam vso hišo; vem, da z lahko vestjo. Pokliči mi tudi še one sèm, da jim povem: Ti gospodariš, dokler se ne vrnem jaz.

Valentin (srčno). Zanesite se na mé!

Gospdn. Tako mora miniti dan, katera sem se veselila toliko časa. Zdelo se mi je kaj tacega. (Ozre se proti hišnemu napisu.) Ino, naj bo!

(Zagrinjalo pade.)

Drugo dejanje.

(Na trati v Osojah. Razkrito ozadje kaže travnike in polja, preko teh pripravna kolesna pot. Na desnem osrednji uhodna vrata, nasproti na levi preko dveh stopnic uhod v mlekarnico, pred katero svetlo-osnažena posoda. Na levem ospredji miza, klop, stol. Na desnem nekoliko poljskega orodja.)

Prvi prizor.

Matija.

(Matija leži na klopi s kmetskim oprsnikom pokrit po poprejšnji obleki in pušič iz dolge pipe.
Na mizi vinski vrč.)

Matija (skoči po konci). Hudičevo je dolg čas! Že peti dan jem tù in pijem, pa še tega veselja nimam, da bi kateremu, ki bi zraven mene užival še bolje, kakor jaz, oponašal in ga dražil. Če svakinje skoraj ni domu, ti več ne strpim v tem gnjezdi. Hej, to pasje življenje na kmetih,

kjer se pasejo le, da morejo delati, in delajo, da se morejo zopet pasti; hej, ta godla vsakdanja, ki človeku nikoli prav ne diši, če jo ima ali nima. Pa še to, ko z dela prihajajo domu, kako se me ogibljejo, kako mi le mimogrede postavljajo jest: kar zdi se mi, kakor bi mi hoteli reči: tu-le žri, pès! (Škripaje z zobmi.) Kuga peklenska; zakaj mi nihče ne reče glasno! To mi je ta preklicana svakinja tako naredila, da bi mi pristudila hišo, kakor pijancu vino, če mu ga naliješ več, kakor ga more.

Že spet vse tam na polji, razun te dekle te ponosite in visôke, ki je kar ne morem, vrag vé, zakaj ne? Poludne še le! Kaj mi je začeti? Kar zlezel bi v hlev, pa živini kaj naredil, ko bi le vedel, da morda ne svoji? Hej, to res vender prijetno žgače človeka, če more reči, to-le je moje! Prav si imel, ti stari kolovski kovač, kličoč mi to v spomin, ko sem jaz rokomalh snubil hčer tvojo! (Strupeno se režeč.) Pa sem potipal te, da te boli! (Prestrašen.) St! kaj je bilo! (Opominjaje se.) Bedarija, kaj maram; ves svet vé, da mu je to črni Jurko naredil. (Divje.) Kuga peklenska! Kje kaj za kratek čas? Hej, karte sèm! (Potegne jih iz hlačnega žepa, pa vrže od sebe.) Ha, ha, ha, sam sabo igrati? (Nasloni se na okno.) Zaj pa prvi, kdor pride tod

mimo, noter mora! Pri moji duši! zaklinjam se, mora! Aha, saj nekaj, nekaj črnega že leze pod rudečo streho. Kakor vranje strašilo v koruzi. Ha, že poznam, to je tisti stari far iz Zálóke. Kakor nalašč! saj sem mu že tako zdavnaj hotel povedati nekaj. (Obesi se vèn s prosečim glasom.) Gospod župnik, ljubi gospod župnik! Samo za trenutek, če utrpíte, prosim lepo, lepo! (Obrne se z zasmehljivim obrazom, ki ga hipoma ponižno nategne, kakor hitro župnik vstopi skozi sredo.)

Drugi prizor.

Matija, župnik.

Župnik. Kdo me kliče?

Matija (pohlevno). Ali me gospod župnik več ne poznate? Matija, ki je k vam k spovedi hodil?

Župnik (osupnen). Ti? Težko bi te bil zopet spoznal! A veseli me, da me pozivljaš.

Matija. Kaj res?

Župnik. Res! Kómur življenje tako spričevalo zapiše na obraz, ta z lepa ne kliče koga,

da mu vanj pogleda, ako nij spodaj podpisano: „poboljšan“.

Matija (ki je srdito strmel vánj, prepohlevno). To je gola resnica, prečastiti gospod! Ravno sem stal poleg okna, premišljujé to in to. Pa sem z neko obljubo obložil si dušo in glej! ravno vi pridete semkaj po poti. Lehko mi pomagate, se odtežiti je, če hočete!

Župnik. Rad, iz celega srca rad.

Matija (kakor prej). Res? (Glasno se smeja.) Tedaj morate kartati z menoj, ker jaz sem bil obljubil, da prvi, ki pride, mora vreči z menoj.

Župnik (ga meri, potem mirno zá-se). Hotel sem bolnika obiskati, pa našel sem bolnejšega — temu gre prednost. (Odloži klobuk in dežnik.)

Matija (ki je odmeknil mizo in pobral karte, se ozre in čudom gleda, da župnik ostaja). Vi ostanete?

Župnik (mirno). Kaj pak?

Matija (drzno). Morebiti mi hočete pridigo delati?

Župnik. Tebi pridigovati? Bog ne daj! (Krotko.) Igrala bova, igrala! (Vsede se k desnemu koncu mize.)

Matija (s kartami v roci ga ogleduje). Vi sedate k meni? (Gorko.) Gospod, resnično, kakor živim, vi ste storili že marsikaj dobrega, pa po-

lovico ne toliko vrednega, kakor to-le. Vsak se mi umika, celo moji pajdaši. Kolikrat sem že opazil, ko je človeku mošnjiček prazen, začno počasi od njega drsati se po klopi, plazéč se k temu, ki še kaj ima; ko je človek izpečkan do zadnjega bora, tedaj obsedi, kakor petelin vrhi zvonika — sam! In tega človek ne prestane; glad in žeja se prenese, — to pa ne!

Župnik. Kako pa to?

Matija (meče karte). Kako, kako? Ker sem berač! Najgorjemu rokovnjaču, če ima novce, prilizujete se vsi. Hej to prekleto imenje! Pa, le počasi! Za gotovo so nam prorokovali možje, ki več vedo od vas, da pride strašno maščevanje nad človeštvo, pa prerešeta vso to sodrgo staro, da bo konec teh neumnostij, kaj je moje in kaj tvoje, in vseh drugih babjih marnj.

Župnik. Kaj se tolikanj buriš? Igrala bova! Jaz vzamem tukaj svoj del — (Seže po kartah.)

Matija. Stojte! Te so moje, te vaše —
Župnik (počasi). Saj res!

Matija (prizadet). Kaj gledate tako?

Župnik. Čudim se, kako da moreš meni govoriti o „mojem“ in „tvojem“. Jaz sem tega mnenja, da mi dva kar v igri poskusiva s tistim novim, preustrojenim svetom. Proč sè

staro neumnostjo, pričakovati, naj nam usoda naš delež igraje vtakne v roke, mirno gledati, kako mi prazne karte vzdigamo, sosed pa dobiva vse; proč z ničemurno umetnostjo dobrega igralca, skušajočega celo s pičlimi močmi kosati se z neokretnim tovarišem, ki zameta, kar ima; le proč z umom, proč z vsem, kar mika igrati! Kakor otroci, trgajva se za karte! In kakov smoter, kakov konec ti novi igri? Prašaj svojih novih prerokov; jaz ne vem, jaz vem glas le starim babjim marnjam.

Matija (ki je pazno poslušal, malcmarno). Ne smete me imeti za tako zabitega, da bi ne poznal te nove baže pridigovanja. Vi pikate naše življenje —

Župnik (seže mu v besedo). Bog ne daj, da bi z mrzko usodo, ki jo je vstvarila roka slepega človeka, primerjal darove vsevedočega Boga. Daj, igrajva!

Matija (resno). Ko bi bil koj s početka že v tem, naj bi že bilo! morebiti bi mi bilo prav. Ali mene so nesramno prevarili, zamenjali mi igro! In če človek tako životari, vedno prazen in lebet — je hudič! Kaj bi na vse to človek časi kar skup ne vrgel vse te igre?

Župnik (vstane, mirno na smeh). In delilcu velel: „deli še enkrat!“

Matija (čezne kaj časa, smehljaje se). Ha! Kdor bi ne vedel, da je s tem življenjem tudi igre konec. Jaz nisem ne eden tistih trapov, ki računijo dobiček še za oni svet!

Župnik. In zgubiček! Glej, glej! da se nisi uračunil.

Matija. O, to pa ne! Dovolj časa sem premišljeval in popraševal, in imam jo, kako bi lahko srečen bil; — in da nisem s cela, krivi ste vi! Le glejte me! Vi, vi! Vi nam že za mladega vteplate v glavo tiste svoje farške sleparije, kaj je prav, kaj nij prav, kaj dolžnost, kaj greh, da lačnemu tudi dober grižljaj nič več ne tékne, ker mu ga vaša kuhinja namoči v žolči. Kjer človeka kaj veseli, kar mu je narava podarila, tam vi precej kričite: „greh je!“ In zraven strah pred kaznijo! Vi ste porok, da je ta gotova! Tu, od zgoraj, pravite? Otročarije! Tu-le notri mi že sedi; misel, ta je kazen, črv ob srci, pa tega vi vsajate, in kdor si ga iztrebi, ta uživa srečo, kakor le kdo! Jaz sem na tem potu; naj le izpulim vašega strupenega plevela zadnji koren še, pa mi bo igra dobljena! (Vstane.)

Župnik. Ti si jo pogodil! Poskusi izrupati korenino to — edino, kar ne zamre v tebi, del Boga v človeku. Skrči to poknjo, katero ti ona vdira v pregrešno dušo, imeš bodeš ožjo —

toda toliko globljo! Ti se hočeš popeti nad njo, pa vrti se ti v glavi; ti laziš okrog nje, ali ona zapreka ti pota. Ti jo pehaš pred seboj, zmerom dalje nazaj — do smrtne ure: zdaj stojiš pred njo! Poglej mi ga, ki je odlašal do tistega trenutja, ozri se mu v osteklenelo oko, pred katerim mu zija prepad z vsemi spomini preteklosti, z vsemi slutnjami bodočnosti, in če ima le en trenutek še, predno omaga, ozri se vá-nj — in potlej posmehuj se otročarijam! — Poglej vse tiste srečne, pa v vseh slučajih; tudi v takih, ko oglušena vest na skrivnem pika, kakor mrtvaška ura; (bližaje se tiho) tajno trga, kakor trn ob ploti; grozéc preti iz najnedolžneje stvari, iz cvetice tam na polji, otroku iz pogleda —

Matija (ki je nehote pazno slušal, se pri poslednji besedi od strahu zgane). Ha!

Župnik (ga osupnen gleda). Kaj ti je? (Presledek.) Ali hočeva dalje igrati? Jaz sem ti vrgel zadnjo karto. Po nji! (Počasi odhaja.)

Tretji prizor.

Matija sam.

Matija (oziraje se za njim). Hahaha! (Prisiljeni smeh se mu hipoma uduši.) Otroku iz pogleda — — prismodija! (Gor in dol hodéč.) Žeja me in vroče je, da kar duši! (Odpredno okno.) Kako mirno stopa in trdno! Kako je govoril prepričano, kakor bi pisano imel pri sebi v žepu! Skoro bi ga zavidal za to, ker vrhi vsega tega nas eden vendar le vé, da laže sam sebi. (Tep-taje z nogó.) Ves prazni svet poteptal bi človek. In tak-le čedno hodi svojo pot, zadovoljen s svojim deležem, srečen se vlega spat na večer. (Hiptma določen.) Tudi jaz hočem to môči. Da, še čutim v sebi nekaj, kar zadostuje, vstvariti novega človeka. Že ste me zavrgli, jaz vam hočem pa drugo narediti — začeti iz početka. Tu postavim mejnik v svoje življenje in če se mi kaj bolje oponese od zdaj zanaprej — (strmeč kvišku) naj mi bo ob veljavo, kar je bilo do tu. Da?! Ali mari ni spreobrnitve! Kaj mora pretečeno življenje kakor veriga plaziti se za človekom, prepad zmerom zevati, mora — (obr-nivši se, zagleda majhno deklico, ki je tiho vsto-

pila in boječe se oziraje stoji v ozadji; trepetaje lehno.) Ha! Tu stoji, gleda, kakor tačas, ko je zraven očeta stala na groblji pogorišča, ko je z osmojeno pestjo meni protil. — Kaj bi rada?

Četrty prizer.

Matija, otrok, pozneje Ana.

Otrok (plaho). Jež-Marija!

Matija (čim dalje bolj tiho). Da več ne morem nazaj, hočeš mi reči; vem, molči, le pojdi mi!

(Deklica je trepetaje splazila se poleg stene in zdaj hiti k Ani, ki z desne vstopi.)

Ana. Kaj bi pa rado, ljubče?

(Matija, ki je naslednje slišal, se hitro zopet zaničljivo postavi po konci.)

Otrok (plaho pogleduje na Matijo). Od Krakovca prihajam, veš? Jaz sem najmanja, mati so bolni, Marica se je vžela v nogo, ne more hoditi. Pa bi rada malo mleka prosila gospodinje, pa malo moke in masla.

Ana. Gospodinje ni doma.

O t r o k. Ker bi kaj gorkega rade o poludne. Daste?

A n a. Le kar z mano, da ti dam. (Hiti v mlekarnico z otrokom.)

M a t i j a (se s hrbtom na mizo naslanja). Kaj mi še pride na misel. Taka je, če se bratiš s farjem. In nekaj pa vendar le imam od tega, to velja, enkrat poskusim drugače. Tu-le ostanem. Saj vidim, kdor pogreša kaj, pošilja sem iz bližja in dalja in jaz naj bi odhajal? Da bi na vse zadnje zopet po tujih hišah plazil se in poželjeval, ko imam tukaj lahko svoje in če hočem, darove delim. Ta reč mi začenja že prav dobro ugajati. Če se ona vrne z dobrim poročilom, utegnem se uravnati ž njo. Babče je še čedno, dobro se spominjam še, kako je pomežikovala za mano. Na zadnje le obleka dela ves ta razloček. (Gladeč se po laséh, samoljubno.) Pri moji veri! Tako nekako se vdomačujem, kar trdnega kmeta čutim v sebi. Alo, dekla!

A n a (pride iz mlekarnice z otrokom, nesočim vrečico, sama nese latvico; proti otroku). Ali naj ti jaz nesem?

O t r o k. Bom že sama nesla, glej! (Vzame latvico ter moško korakaje odide.)

Peti prizor.

Ana, Matija.

Matija. Alo, dekle!

Ana (prišedši dol s praga). Kaj češ?

Matija. Pojdi sèm!

Ana. Če hočeš jesti kaj ali piti, povej!
Gospodinja je ukazala, naj se ti da po želji.
Kratkočasiti se ne utegnem.

Matija. Kaj se ti tako mudi? Saj nje ni doma!

Ana. Tolikanj bolje treba ročnosti pri vsem.
(Vreja orodje.)

Matija (bližaje se prijazne). Ti si nova dekla, jeli?

Ana (ga pogleda, pa se obrne proti ozadju).
Da!

Matija. Čaki! (Sladko.) Pojdi no sem!

Ana (stoji z navskriž dejanimi rokami).

Matija. Semkaj, pravim!

Ana (pogleda ga od strani).

Matija (jezno). Kaj tako gledaš?

Ana (zasmehljivo). Nisem vedela, da imaš tukaj ti zapovedovati.

Matija. Imam, da! In če nimam, pa bom imel. Jaz sem Osojec in vzamem gospodinjo.

Ana. Ti?

Matija. Ne verjameš? Meniš, da nobeni ženski nisem več vseč? O, če le hočem. (Strastno.) Hudo mi ne bo za nobeno, in največje prevzetnice najraje poprimejo! (Bližaje se ji.) Kaj meniš, ljubka?

Ana (zaničljivo). Pojdi, grdavž!

Matija (srdit). Ha, kaj praviš? Jaz grdavž! (Zatiraje jezo.) To mi poplačaš; ti, na to te opomnim še enkrat, le glej! Tega grdavža ti pomolim še pod nos, ti prevzetnica, kedar si ti nos malo povesi. O, saj se ti bo! Čas pride.

Ana (ne poslušaje ga). Tu prihaja voz s poljá. (Gre proti ozadju.)

Matija (za njo). Jaz te hočem ponižati, tako-le nizko. Pripravim te v sramoto, da tebi poreko grdoba, tudi tisti črno-gledi fantalin, ki vedno lazi za tabo. Vsem pred očmi (skoči za njo) kar zdaj-le, naj te najdejo v mojih rokah —

Ana (ročno pograbi na steni visečo koso in naglo maha proti Matiji, ki odskoči in obstoji; s povzdigneno koso pred njim). Poskusi!

(V tem trenutji se prikaže otovorjen voz v ozadji, Ana se obrne in zaničljivo odide).

Matija (škrtaje). Čaki ti!

(S snopjem obložen voz se potegne mimo. Hlapci in dekletje ga spremljajo, Valentin, Mreta. Raz-

klada se, po doli spuščeni vrvi se snopje poteza gor, pa tudi odnaša. A n a jim pomaga; med tem je M r e t a vstopila.)

Šesti prizor.

Matija, Mreta.

M r e t a. Vi drugi le jest! Jaz naj še pogledam, kaj se je tačas kaj godilo v hiši. Če ni človek sam povsodi zraven, celo zdaj, ko tuji ljudje — (Pogleda A n o in se vjame z Matijevimi očmi, ki z zagrizeno divjostjo zré za A n o.)

Matija (šepetaje). Tudi njen čas še pride.

M r e t a (gleda). To je res, dela za dva. Kako ročno! Najtežje snope izbira.

Matija. Kaj zijaš? Kaj še nikoli nijsi videla kaj tacega? Mari je tebi kaj lože bilo v poludanski vročini tamkaj na polji?

M r e t a. Meni? (Zajedljivo.) Postopanje okrog, to ni moja reč. Najmanj pa zdaj, ko je dela povsod kar na polne roke. Ko pride ona domu, naj se mi ne reče: „Hitro se pozna, da ni gospodinje bilo tukaj!“

Matija. Kaj se je bojiš?

Mreta. Kaj! rada bi vedela zakaj? Za gospodinjo mi že ni tolikanj, meni je za hišo. Tako gospodarstvo veseli človeka, če tudi ni njegovo, gleda, da kaj ne prihaja pod nič, toliko le ne! Spodaj v kleti stoji še rajncega očeta vino, to bo že komaj teklo skozi veho, tako se je zgostilo. Preja, ki sem jo naprela jaz, že kar prostora nima v stari omari, pa le hudo bi mi bilo za vsako nit, ki bi jo ona dala proč. To se vé, tak-le tega ne umeje. (Obrne se na levo.)

Matija (zase). Je vendar le dobro, če taka-le komu kaj izblebetá! Klet vsaj ni zaprta!

Mreta (pregleduje). Mlečno orodje tudi že osnaženo. Kje ima le toliko rok? Pred hišo in na trati nobene slamice, nič ji človek ne more in ko bi še tako rad —

Matija (ki je zadnje besede čul, kaže na Ano). Ti-le? O! —

Mreta (naglo). Kaj je ž njo?

Matija. Ta gospodari, hlače nosi pri hiši.

Mretá. Tako! No, to bi rada videla, da bi ta pritepenka —

Matija. No, pri drugih, kdor oddaja mleko in prodaja maslo, ta je gospodinja ali vsaj vélika dekla.

Mreta (ga osupnena pelje naprej). In ta je —

Matija. Sama poglej!

Mreta (divje). Mleko oddajala, maslo prodajala, no, to naj bi doživela, da ta moja reč — Čaki ti! (Žugaje v mlekarno.)

Matija (smeje se). Tako! Da vendar kaj življenja pride v gospodarstvo. Jaz pak med tem poskusim, more li tisto staro vino še skozi veho. (Proč na desno.)

(Med tem se je snopje proč spravilo. Ana in Valentin stopita naprej.)

Sedmi prizor.

Ana, Valentin.

Valentin. Jeli, si trudna, Ana?

Ana. Od česa neki? (Hoče oditi na desno.)

Valentin. Kam pa že zopet! Počaki malo!

Ana. V kuhinjo pogledat, kako je kaj z jedjo?

Valentin (mehko). Zakaj se me vedno ogiblješ?

Ana. Jaz hodim za svojimi opravki svojo

pot in ne morem vedeti, se li vjema s tvojo, ali ne.

Valentin. Tega tudi ne zahtevam. Ali ravno proti meni se delaš tako tujo.

Ana (krotko). Ne vem, da bi ti bila kaj žalega prizadela.

Valentin. Bog varuj! Tega nikoli! Ali dobro sem zapazil na polji pri snopanju; če ti povesme podajam še tako k roki, ti jemlješ le tiste, katerè ti drugi nametavajo. Če ti za večera še posebej napovem, da grem jutri z vami na žetev, tisti dan ti gotovo rečeš, do ostaneš v kuhinji doma.

Ana. Verjemi mi na besedo, da jaz v srci ne mislim na nič.

Valentin (naglo). To je ravno!

Ana (pripusto). Kaj?

Valentin. Nič! (Presledek.)

Ana. Ali si sicer hotel kaj?

Valentin. Glej, našel sem štiriperesno deteljico. Tu-le je.

Ana. Kaj če meni?

Valentin. Pravijo, kdor ima katero tako, spolni se mu ena želja. Jaz že vem, kaj bi si bil želel, pa tisto bi na zadnje tebi ne bilo po volji. (Milo.) Vzemi jo ti, in kar si želiš, to ti naj ljubi Bog uresniči!

Ana (bridko). To ne velja, če se daruje;
hrani jo le sam!

Valentin (vrže jo proč in se obrne).

Osmi prizor.

Prejšnja, Mreta.

Mreta (pride iz mlekarne).

Ana (Mreti). Pojdi k obedu!

Mreta (z zagrizeno jezo). Čaki, medve
imava še neko kuho popred.

Ana. Kaj?

Mreta (svojo razburjenost le težko prikrivaje).
Mleka in masla si oddala. — Tajiš?

Ana (začudena). Tajiti?

Mreta (s povzdignenim glasom). Prvič tu
v hiši se prav nič ne oddaja, in drugič, če ni
gospodinje tu, sem jaz vélika dekla; jaz imam
oddajati, sicer nihče! Tako je v vsaki pošteni
hiši. To se vé, pri tebi doma utegne malo dru-
gače biti. Ali morda pa to le samo zato, da bi
meni nagajala —

A n a (tolažljivo). I kaj morem na polje vèn tekati, te prašat zavoljo požirka mleka in kosca masla?

M r e t a. Kosec pa kosec, to je kos, in meni gre tu za pravico!

V a l e n t i n. Ali jenjaj vendar, ti čeljustalka!

M r e t a. Kaj pa, ti jej prav daješ! To se umeje! Ko bi hotela komu odgrizniti nos, svetel bi jej ti! Toliko vidi vsak. (Kratko.) Denarje sem!

A n a. Nijmam nič!

M r e t a (začudeno). Nič denarja?

A n a. Lačen otrok me je prosil, pa sem mu dala na dar.

M r e t a. Na dar? (Kratko.) Kdor ti verjame!

V a l e n t i n. Če ti pa pravi?

M r e t a (jezna.) In če reče desetkrat. Naše reči pa dariti? To ji ne pride na um. Le denarja noče dati.

A n a (prsi se jej dvigajo, najprej pogleda njo, potem na tla).

V a l e n t i n (srdito). Ali mi ne molčiš!

M r e t a (shujena). Še mari mi ni. Komu pa? Tebi? Ti si hlapec, jaz dekla, in čegava sem, vem, ti pa ne! In ali tej-le, ko tudi živi človek ne vé, odkod se je odtrgala? Vem, da lahko si je misliti, da potrebuje denarja za reči,

ki niso, da bi jih pripovedovala; kdo ve, kaj takele vse popušča za sabo.

Valentin (kar iz zavesti jo zgrabi za roko.)
Drži svoj opravljeni jezik za zobmi!

Ana (skoraj ihté). Gospodinja, ko je odšla, je tebi (proti Valentinu) izročila hišo, zato lahko povem tebi mesto njej. Zahvaljujem se za vse, kar sem dobrega užila tukaj! Jaz grem!

Valentin (razvnet). Ti ne pojdeš.

Ana. Še danes.

Valentin. Ti ne pojdeš, ne smeš iti.
(Proti Mreti z zatrtim glasom.) Veš, kaj si rekla?

Mreta. O vem! Saj nissem v spanji govorila.

Valentin (zapovedujoč). Prosi, naj ti ne zameri!

Mreta. Ho! ho!

Valentin (goreče). Pri ti priči jo prosiš, jaz ti zapovedujem.

Mreta (smejé se). Tako!

Valentin (kar iz zavesti). Prosiš jo, ali kakor gotovo živim, greš iz hiše.

Ana (naglo vmes). Pusti, prosim te!

Mreta (zasmehljivo). Jaz iz hiše? Rada bi ga videla, ki bi mene proč pojal. Ti? Meniš, ker si gospodinji sladak, da si uže gospodar? Jaz iz hiše? Bomo videli.

Valentin. To hočemo tudi! Ha, slišiš, naš voz drdra, naš konj tako kopiti, gospodinja je tù. (Obrne se proti izhodu.)

Deveti prizor.

Prejšnji, gospodinja.

Gospdinja (naglo vstopi skozi sredo).

Valentin (burno hiteč proti njej). Ravno prav, da vidite, koliko velja vaša beseda!

Mreta (ravno tako ihté). Ravno prav, da vidite, kako trpinčijo mene staro.

Gospdn. Kaj se godi tu? Ali je to moja hiša? Pet dni še le od doma in veseleč se stara reda v hiši —

Mreta. Stari red, da Bog pomagaj!

Gospdn. Molči ti! Valentin, kaj se je zgodilo? Moj bog, kakšen si! Svoj živ dan nijsem te videla tacega.

Valentin (razjarjen). Tudi jaz sam se več ne poznam. Kaj človeku natvezejo vse!

Gospdn. I kaj pa je? Ali izvem, ali ne?
(Molk.)

Ana (stopi naprej). Ta me je obrekala in on se je potegnil zá-me.

Gospdn. To tedaj — zavoljo tebe —

Valentin. Da! zavoljo nje; ta jo je po krivici nadirala! Meni pred očmi, pač le z besedami, pa kakšnimi! Tatico jo je imenovala in zavrženo, in ko sem jej rekel, naj jo prosi odpuščenja, psovala je in pitala me, da sem priklaten hlapec!

Gospdn. Ti!

Valentin (čim dalje bolj razvnet). Da sem hlapec, temu ne ugovarjam. Ali govoril sem mesti vas, kakor bi bili vi sami, ker vas poznam. Ona pak je v meni zaničevala tudi vas in če je vam za čast, recite ji, naj gre!

Gospdn. (ki je z žarečimi očmi poslušala, določno). Ti greš!

Mreta. Kaj? vi mislite resno?

Gospdn. Meniš li, da se norčujem. Ti greš!

Mreta (nejeverno, kakor okamenela). Jaz iz te hiše, je li to mogoče?

Gospdn. To je gotovo!

Mreta (trudoma se ohrabrivši, zelo ginena).

Kaj pak, o saj verjamem! Vse verjamem. Že prav. Če naj leti vse na kup, jaz ne morem braniti z dvema svojima rokama. Jaz stara ženska nijmam nič več govoriti tukaj. Ne besedice več!

Mreta proč z Osoj! Cela Záloka poreče, da to nij mogoče. Naj ljubi Bog le varuje hišo (v solzah), hišo, v kateri sem jaz se postarala, da mi ne bode treba doživeti (s smešno posnemajočim vgebom), kako leti dol. Da bi se nikoli ne kėsali, zraven svojih novih poslov nikoli ne mislili na staro Mreto! No, — naj bo — jaz grem! (Proč po sredi. Molk.)

A na (stopi naglo naprej). Raje mene dajte proč! Prosim vas!

Gospdn. (očitaje). Zakaj? Saj ti tudi Goratanka ni velela proč.

A na (se zgane in povesi roke).

Gospdn (mrzlo). Nekaj lahko storiš. Planšarica Micka hoče se dati na oklic; naročila sem gospodu župniku, da prvokrat že jutri. Ti moreš od danes za naprej ostati na zvezdani-planini, reci jej, naj ti pové, kako in kaj tam gori, potem jo pošlješ sèm dol.

A na (milo). Hvala vam.

Gospd. Že dobro. Pojdi! (A na odide.)

Deseti prizor.

Gospodinja, Valentin.

Gospdn. (gleda za njo). Bolje bi bilo, da bi nikoli ne bila stopila čez moj prag. Bog mi prizanesi, če ji delam krivico, dolžiti je ničesar ne morem. Ali po oni uri mi je hiša vsa narobe. Mreta, ta je bila na Osojah, kakor staro drevo, po katerem se spoznava domačija, in ki ne gre, dotekniti se ga, če tudi več ne koristi.

Valentin (ki je dozdaj nepremakljivo stal, hudo razburjen). Bili bi jo raje obdržali, kakor da meni očitata.

Gospdn. (globoko užaljena). Valentin! Valentin! Kako govoriš ti z menoj? Če tudi si spremenjen, če tudi ljubezen tvoja in zvestoba proti meni —

Valentin (hiti proti njej). Recite mi po žrjavici hoditi za vas, in z veseljem vas bom ubogal.

Gospd. (milo). Jaz ti verjamem, saj vem! Ti le krivice ne moreš gledati nobene, in ona je razžalila mene, pa tudi óno. Dalje si ne delaj nič iz tega; to se pač zdaj in zdaj kje zgodi.

Beseda dá besedo in ta tuja dekla ne zna se vèsti ž njimi, prevzema se —

Valentin. Da ste jo videli vi, kakor jaz, skrivaj molečo, vedeli bi, da zna tudi ponižna biti.

Gospd. Mogoče; pa pusti to, jaz imam o važnejših rečeh govoriti s tabo. (Prijazno se mu bližaje.) Sama na vozu sem delala sklepe o marsičem. Čuj, Valentin, jaz vidim, tako mi nikakor več dalje ne kaže. Jaz se tvegam, kar le utrpi poštena ženska, pa treba je moža, ki drži hišo.

Valentin (veselo osupnen). Omožiti se hočete.

Gospdn. Da; to je res, Bog je prvokrat hotel, da sem okušala pekel, morebiti mi zdaj da nebesa zato. Po čem pa imam sicer še praševati. To vse je moje!

Valentin. Vam je sodnija pripoznala?

Gospdn. Vse. Rajnki Osojec je pisano tam hranil, da jaz niti vedela nissem; pa sem dala prepisati in za tega delj se malo dalj mudila. (Odpri žep in vzame vèn listino in usnjat denarnik.) Matiji vinar več ne gre, in ko bi bil nadležen, naj se varuje, da mu pota ne pokažejo, dejali so mi pri sodniji, njegov glas je po tem. Tako bi bil ta kamen tudi od srca. Ali glej, ko sem potoma se odločila, da se hočem omožiti,

in sem prav iz srca priporočevala se Bogu, pa mi je iz nova Matija prišel na misel; premišljevala sem, da je pač lahko otežiti si vest, a težko jo olajšati, ko mi konj kar sam ob sebi obstoji pri neki kovačnici, in mi kovač tam sporoči, da proda svojo pripravo. Jaz sem mu naredila ponudbo, in če Matija pokaže le nekoliko poštenega obnašanja, kupim mu kovačnico, da tamkaj zopet lahko začne in ne tava tako zgubljen po sveti. Kaj praviš ti na to? Zdi se mi, da sam prihaja sèm. —

Enajsti prizor.

Prejšnja, Matija.

Gospdn. (stopi k mizi na levo, Valentin na desno).

Matija (pijan). Grom in strela, to je lek, ki mrliča oživi. Far prav pravi: „človek je neumrjoč.“ Kje je? Kje pa óna, ki sem ji jaz grdavž? Še enkrat naj mahne za menoj, če si upa. (Zaleti se proti gospodinji.)

Gospdn. (braneč se ga z rokama, prestrašena).
Matija!

Matija. O, svakinja! Dobro da si tukaj, svakinja! pustimo litanije in ono copernijo, pa povejmo katero pametnejo. V meni se je nekaj preokrenilo; med tem, ko si bila ti z doma, skoval sem nekak sklep, in tam doli sem ga ravno popritrdil, prav pritrtil. — Bodiva prijatelja! (nudi jej roko). Kar koli mi sodnija tudi pripozna, in če je moje vse, jaz delim s teboj, vzamem te v zakon!

Gospdn. Ali si ob pamet?

Matija. Ob pamet? Zakaj? (Bližaje se.) Ali veš še, ko si prišla v to hišo, in je brat nakremžil obraz, češ, tu imam deklo, ki mi bode delala zastonj, tačas si meni se namuznila, da sem te koj dobro umel: Raji bi bila moja ti! Ne res?

Gospdn. (grozeč se). Toliko res, kolikor te maram danes, ti nesramni človek, ki mi grdiš edino, s čimer sem se ponašala pred Bogom in ljudmi: zvestobo mojo! Moj Bog, da mi je prišlo na misel, boljšati tega človeka; to se je moglo le zgoditi, ker mi ni bil pred očmi tak, kakor zdaj-le. Kaj čem dalje še praševati, kaj mi dela hišo vso narobe? Greh in gnjus, ki ga trpim pod svojo streho! (Proti Matiji mrzlo.) Če sem kedaj dvomila, koliko imam pravice, tu imam prepisano volenje. (Prijemši zanj.) Tu je

uradniški pečat, kdo je tu gospod! Niti vinar ti ne gre, in zdaj ti zapovem, da se mi odpraviš, te novce ti še podarim, če se mi ne vrneš svoj živi dan nikoli več. (Vrže denarnik proč.)

Matija (smeje se). Ha, meniš li, da se kaj zmenim za tisto čečkarijo? Meniš, da me tvoj jezik izžene iz hiše? In če se še desetkrat bolj napenjaš, me kar nič ne boli, o narobe, le vesel, vesel bodem! Baba je baba! —

Gospdn. In mož — mož! Meniš ti, da hiša nima gospodarja? Ne več, od danes ne! Novi Osojec tu stoji. (Grede proti Valentinu.) Tega vzamem!

Matija. Tega?

Gospdn. Tega! Jutri naju okličejo župnik, temu prepisem domačijo, pa poskusi, če ubraniš.

Matija (divje). To tudi bom!

Gospdn. Pojdi k sodnji, izvedela sem, koliko veljaš tam.

Matija (prizadet). Kaj si — ?

Gospdn. Rekli so mi, da le začni kaj, če te mika; svetujejo ti, da greš svojim potem.

Matija (kakor poprej). Tako, tako meniš, da se kaj bojim. (Z zavestjo in rastočo strastjo.) Jaz tudi pojdem svojim potem ali ti mi glej, katerim! Le izpodi me iz moje rojstne hiše, pa uravnaj si gospodarstvo s tem, boš videla, kako

ti bode! Nekaj pa si le zapomni! Hotel sem hoditi drugo pot, pa ti si, ki mi sklešček mečeš pod noge; tudi prav, pa iz nova vèn na staro pot po sveti! Zdaj je na tebi, kar začnem; natovoriti ti hočem dušo, da te bo groza in strah. Slišala bodeš reči o meni, da ti bodo lasje vstajali po konci! Ti se meniš odkrižati Matije, ali stal ti bode pred očmi in peče naj te vest, kakor prokleta! (Se zaničljivo obrne.) Le vzemi si ga, svojega zvestega Valentina! (Obrnivši se pobere denarnik pa ga vtakne v žep.) Čestitam na tem zakonu! (Odide po sredi. Molk. Mrači se.)

Dvanajsti prizor.

Gospodinja, Valentin.

Gospdn. (zavestno, velikosrčno). Le miren bodi, Valentin, grešnikova kletev božji blagoslov!

Valentin. Nekaj naj bi vi ne bili storili, za njega délj ne spregovorili neresnice, za radi njega ne podtikali me ne.

Gospdn. Né, pomagaj mi Bog, ako nijsem govorila resnice! Šaj le-to je bilo, kar sem

ti hotela povedati, ti si mož, katerega vzamem, sicer nobenega ne!

Valentin (nejeverno, plaho). Jaz! to je nemogoče, jaz sem reven hlapec, brez domovja.

Gospdn. (ljubo). Nič več brez domú, niti ne reven. Vse to je tvoje.

Valentin (nezavestno). Večni Bog! (Prijemši jo za roko, poklekne in pritisne svojo glavo njej v roko.)

Gospdn. (z zatrtimi solzami). Ne govori zdaj ničesar, ne besedice! Vidiš, le-to je bilo, da sem gospoda župnika naročila semkaj. Ob enem naj okličejo dva para. Pojdi, kar pojdi zdaj, meni je srce polno, toliko, da ne počí; jutri tam pred cerkvijo dalje govoriva.

Valentin (hlastno odide).

Gospdn. (roke pritiskaje na nedrije gleda vsa srečna kvišku). Vse, vse zdaj prenašam rada, saj imam njega, ki ga ljubim.

(Zagrinjalo naglo pade.)

Tretje dejanje.

(Na zvezdani-planini. Prizorišče predstavlja tje do ozadja zeleno gričasto selišče, povišujoče se nekoliko proti ozadju in proti levi. V levem osredji nizka planinska koča, spredaj vrata z oknom proti desni; druga proti levi držé na stezo do glavnega viška, na katerem stoji majhen, lesen križ. Od tod strma pečevnata stena. Z desne strani koče se vije pot navkreber gor, na drugi plati pota ravnina proti desni. Ves obraz kaže veličastno krasoto pogorja s štoržiči, nekateri so osneženi in odsevajo v večerni zarji. Na desnem ospredji med planinskim cvetličevjem in velikim zelenim listjem z drnjem obloženo počivališče.)

Prvi prizor.

Ana.

An a (hitro po stezi iz globeli; vsa vesela, prosta in navdušena). Ha! zdaj sem na vrhi! Ta kočica, leseni križ na griči: tù je zvezdána-planina. Ha! kako mi dobro déje. Težaven imenujejo ta pot,

jaz bi bila plezala naprej, noter do nebes. Tu doli je težavno, zmerom mi je bilo, kakor da do kolén tičim v zemlji, ali sem gor pak sem hodila, kakor iz groba; vse, kar me je težilo, je otreseno. (Obrne se.) Hej, Micka! (Gredoč proti koči.) Koča je prazna, vse vèn zunaj, ni prignala še domu. (Gre proti počivališči.) Pa tu-le počakam, dokler ne pride, saj dolgo ne more biti več, solnce že zahaja, od tam doli se čuje že Marijino zvonjenje! Kaj mi pride na misel! Zvonovi se ne čujejo tako daleč gor, le v ušesih mi je, kakor bi k maši pelo in zvonilo, ves ta zrak me blaži, kakor v kaki cerkvi. (Sede, sklene roke.) Bog, ljubi Bog! Skrajni čas je bil, da si me potegnil v svoje obližje, tu doli bi me bilo skoraj že potrlo. (Otroško). Nu, se vé, če že vsak svoj kamen prinaša, celo najboljši, in vsi valé na mene, kako bi pač prenašala? Valiti od sebe, praviti, kdo sem? vso težo, pehati jo na ubogega očeta, povedati, da sem otrok njega, od Boga in ljudi — — Ne, jezik bi tega ne mogel izgovoriti, ne, ne! Raje naj verjamejo o meni, kar li hočejo, potem imam vsaj tolaž, da mi delajo krivico; morati resnico poslušati, — to bi bila moja smrt!

Tu je dobro. Tu sem sama s tabo, ki veš, ki nisi, kakor ljudje, da bi otroku zameril, kar je storil oče. Tu mirno gledam kvišku, saj ne

vidim očesa drugega, ko tvoje. (Petje za prizoriščem, pobožna narodna pesem — „Pojo, pojo zvonovi“ — planinske čede zvonci žvenkljajo. Micka vstopi z leve pevajoč.)

Drugi prizor.

Ana, Micka.

Ana (prebravša se). O zdrava!

Micka (jecljaje). Kdo pa je to! Jež, Ana! Kaj res? Nu, Bog te pozdravi! Nu, povej, kaj te je pripeljalo na zvezdano-planino?

Ana. Gospodinja me pošilja.

Micka. Gospodinja? Pa saj ne po masla, še le v torek sem ga poslala dol. No, to me veseli, da si prišla; skuham ti kaj na smetani, dobri planinski smetani in masli. I, kako pa že na Osojah kaj? ali ti Tilen ni ničesar naročil? (Živinski zvonci žvenkljajo; govoreč v daljavo.) Da, le kričite po sôli! Lehko čakate.

Ana. Mene pošilja gospodinja, da tukaj gori ostanem na planini.

Micka. Tu gori? O to je pametno! pri meni?

Ana. Ti naj pojdeš dol.

Micka. Jaz dol?

Ana. Da se daš oklicati, jutri po maši.

Micka (nejeverno). Pojdi, to ni prav, tako norčevati se z mano.

Ana. Zares, verjemi mi!

Micka. Pojdi!

Ana. Ona je naročila gospodu župniku, jutri v cerkvico priti.

Micka (bolj in bolj verujoč). Ne, — kaj da res? (Hiteč proti njej.) Ana! Potekel je čas! Jutri že, in ravnokar je rekla, da o svečnici! Da, kaj pa je — sprevidela je pač, saj je žena, da take nobene več na sveti! Ljubi Bog mi prizanesi, če sem kedaj mislila hudega o njej. Da, to pa moram koj — (hoče iti), ali čaki, poprej ti moram še okazati tukaj.

Ana. O ne trudi se, že vem, kako in kaj.

Micka. Že veš; no pa vendar ti imam še marsikaj povedati. Veš, tista velika krava z zvezdato liso na čelu, dimlja ji pravim, ta je moja najljubša; to moraš posebno gleštati, je kaj izbirčna, in potlej — Ana, obljubi mi še nekaj! (Nasloni se na-njo.)

Ana. Kaj pa?

Micka. Da mi posebno paziš na tista dva marogasta telička, strašno poskočna sta in tù-le gori, glej, kjer križ stoji —

Ana. Kaj pomenja ta križ?

Micka. Neka planšarica je pala tukaj doli, stena gre navpik v brezno, Bog vé, kako globoko, nobeden človek je nij več našel potem. In ker tako nikakšen križ ne more stati tamkaj, kjer leži, postavile so ga planšarice tukaj, naj se očenaš pomoli za rajnko; glej, tje gori nobeni živini ne pusti!

Ana. Bom že gledala, gotovo.

Micka. To bi bilo vse. (Položivši prste na čelo.) Ne, tista črna, Čuhlja se ji pravi, odrgnila si je nogo. Veš, pa vzemi nekoliko tega-le perja, skuhaj in ocedi, pa izperi jej rano. Le stori tudi to, da bo skoraj zopet bolj dobre volje. In zdaj — ne vedela bi — ničesar več. Le nekaj bi te še prosila, to bi me posebno veselilo —

Ana. No kaj, povej mi?

Micka. Rada bi, da bi bila ti pri moji poroki.

Ana. K temu bi pač ne mogla dol.

Micka. O za tega delj, gospodinja ti ne bo branila, to pravico, voliti si družico, ima vsaka, če le hoče, in veš, tam oni-le, na hudourni planini, ti za pol dneva že povarujejo naše stvari.

Glej, jaz te poznam sicer še le prav malo časa, pa mi je vendar to zmirom bilo na misli. (Prlizljivo.) Jaz te imam res rada, gotovo, in tebi privoščim iz srca.

A n a. Kaj, ti dobra duša?

Mick a. Glej, družica, ta se prva omoži; vsaj vero imajo to. (Molk.) Ali ti ni prav? Nikar ne bodi huda, če tako-le malo prašam kaj. Ali ne maraš nobenega?

A n a. Nobenega!

Mick a (prijazno). Morebiti tamkaj onkraj Osojnega vrha? O, meni že smeš povedati.

A n a. Saj ti pravim, kako je: Bog vé, da ne vem nikogar.

Mick a (jo poljubi). To-le je, zá-te mora biti kak poseben! Mrači se že, jaz grem. (Stoji misléč.)

A n a. Kaj ti je?

Mick a (proč obrnena). Tako težko se odpravljam proč od tod, strašno težko! (Čuje se žvenkljanje.) Čuješ to žvenkljanje? To sta tista dva marogasta.

A n a. Nikar ne imej skrbi; če v nedeljo prideš gori, boš videla, kako ti bodeta oskrbljena!

Mick a. Tedaj pa — Bog te obvari in srečna bodi, pa zdrava! (Odide po stezi dol.)

Ana. Bog te obvari! (Gredoč proti koči.)
Koj jima hočem sol —

Micka (prikaže se zopet). Moko, če jo iščeš, hranim v mlekarni, v desnem kotu! Ali nijsem sicer pozabila še kaj?

Ana (pred vrati). Hvala ti.

Micka. Pa lahko noč!

(Zgine. Ana v kočo, nekaj časa se čuje Mickin vrisk, ali čim dalje bolj odmevajoč; vedno mračneje postaja.)

Tretji prizor.

Ana.

Ana (pride iz kočice, sluša). Še iz daljave pozdravlja. Jutri naj bi zopet hodila dol? Ne, ti dobra dušati, jaz sem vesela, da sem tukaj gori. Oj, kako je tiho tukaj in samotno; iz gole radosti bi kar jokala, ko bi mogla. In vendar kaj pomaga? Doklój mi bo trpelo to? Ali mi na goratani planini nij bilo ravno tako dobro, da sem že mislila, da me je svet pozabil; a kar mi pride sin tje gor, prisede k meni in se pogovarja z mano — tih

in krotek človek, pa mi pove, da me ima rad, da naj bom njegova, če mu hočem dobro. Oj, ker sem hotela to, morala sem te sebe varovati, da bi ti ne trebalo pogrezniti se v zemljo, ko bi te na prvem sejmu kod pa je? poprašal: „Ali si se oženil? Od kak prijatelj Čegav otrok je tvoja žena?“ — da bi ne bila, ko bi kedaj na vernih duš dan tvoj otrok me prašal: „Mama, ali ne bomo lučice prižgali staremu očetu na grob?“ da bi ne bila blazna odgovarjala: „ta leži tam, kjer se križa človek mimogredoč!“ Bog! moj Bog, zakaj me že zopet preganjajo te hude misli? Kaj nikdar ne bo konca!

(Z rokami pokrije obraz, mesec vzhaja, prizorišče srèbrno-svitlo osijano do konca. Vzdignivši oči, pomirjena.)

Oj, pa saj roka, ki tako brž razgrne oblake izpred meseca, tista jih morda enkrat potegne tudi iz pred moje duše. O, tisti mir in pokoj, ki veje čez male in velike tebi iz prijaznih oči, tudi meni dodeli, ljubi Bog, sicer ničesar ne zahtevam drugega. Lehko noč tedaj! (Gre, pa hipoma obstoji.) Kaj, ali ne šumi, kakor trava pod nogami, ali ne prihaja kdo? — Hlastno se bliža, če vidim dobro — Valentin!

Četrty prizor.

Ana, Valentin.

Valentin (hlastno nastopi). Ana, ali si ti?

Ana. Kaj pa je? Kako, da si prišel gori?

Valentin. Sam ne vem, kako da me je gnalo sem-gor, ali vidim, da je dobro, da sem tukaj. Tako ne gre na dalje, kar se godi v meni, tega ne prenese nobeden človek.

Ana (naglo). Kaj si moral še trpeti zaradi mene? Kako, kaj se je zgodilo? Prosim te, govori!

Valentin. Ti moraš govoriti, ti? Jaz si ne morem pomagati. Vem, tebi se užaljuje, če te prašam, ali jaz moram; saj ti vendar nočeš, da bi jaz bil malopriden človek in zraven še nesrečen.

Ana. No, govori vendar, prosim te.

Valentin. Tedaj: Osojka se mi je ponudila v zakon; vse kar ima, déli z menoj.

Ana, In ti?

Valentin. Jaz — nijsem verjel; jaz da bi postal Osojec? Ti moj Bog, kako bi bil mogel kedaj le sanjati kaj takega? Ko bi mi bila katera o božiči prorokovala to, smijal bi se jej bil.

Pa ne samo radi te domačije, ona ima tudi srce blažje od zlata in če je prej kedaj rekla kako besedo, zasvetilo se mi je kar v srce noter; kakor topel žarek — in zdaj —

A n a (trepetaje). In zdaj?

V a l e n t i n. Je vse drugače, vse pri kraji! Kako se je to zgodilo, ne vem. Kar mi govori, je meni pust, če ona pride, žéne mene proč, in če skuša biti mi prijazna, peče me, kakor žrjavica, in danes, ko mi je rekla, da hoče moja žena biti, bilo mi je pri srci, kakor takrat, ko mi je mati umrla, kakor da hoče vse pogrezniti se náme. (Divje.) In vse to prihaja mi po tebi. Kar si ti tukaj, prišlo je to čez mé, in jaz mislim le na tebe, živega človeka več ne maram razun tebe, in na svetu si družega ne želim nič, kakor da bi ti mene imela rada, tako rada, kakor jaz tebe.

A n a (tiho). Ubogi Valentin!

V a l e n t i n (obupno). Kaj me pomiljuješ, raje mi pomagaj!

A n a (tiho). Kaj morem?

V a l e n t i n. Pač vem, ti ne maraš zá-me, tvoje srce ne misli na nič, rekla si mi sama, pa tega ne zahtevam več, odpovedal sem se temu upanju! Ali da moram zdaj tudi druge delati

nesrečne, nehvaležen biti proti njej, za katero bi bil rad dal poslednjo kapljo krvi —

A n a (sklepaje roke). Večni Bog!

V a l e n t i n (ljubo). Ona me ima tako rada, Bog sam vé, kakó to; zaslužil nijsem tega nikedar. In če ne pridem jutri, počí jej srce. In na to ne misli, da je Valentin tisti, ki jej ima povedati, kar je najhujšega na sveti, in to moram jaz. Zamolčati ne morem! (Naglo.) Ti si mi naredila. Ljudje resnico govoré.

A n a (kar najbolj nemirna, zá-se). Kako, kaj čem, kaj morem?

V a l e n t i n (hiteč proti njej). Če mi veš za pripomoček, če mi moreš pomagati, za božjo voljo, dej!

A n a (spodtikaje se). Morem! — Jaz vem pomoč, znam pomagati. Posiliti se hočem, izgovoriti to besedo, naj velja, kar hoče, Bog večni vé! (Mirna.) Poslušaj me!

V a l e n t i n (trepetaje). Povej!

A n a (komaj zmožna besede). Ali si že čul o kovačnici Kolovški!

V a l e n t i n (prikima).

A n a (kakor poprej). In o črnem Jurku, ki jo je zapalil?

V a l e n t i n (kakor poprej).

A n a. Jaz — sem — njegov otrok!

V a l e n t i n (odskoči. Molk).

Ana (zá-se). Kaj je to! Jaz da bi znala jokati! (Zaihti, in zakrivaje obraz vsede se na počivališče. Molk.)

Ana (mirneje). Pojdi sem in poslušaj zdaj na dalje!

Valentin (pristopi).

Ana. Kovačnica kolovška bila je velika, kakor kaka vas; kar vidim jo še pred seboj, ko sem kot otročaj hodila tjekaj z materjo, kedar je očetu nosila kaj gorcega. Vselej me je bila groza v pričo tolicege žirjavega ognja in tistih divjih obrazov, in stari kovač je bil hud in potnjav mož. Naša kočja je bila spodaj na potoci; mati so prali za kovačnico; oče, kedar so prišli domu, jezili so se in rohnili, svoj živi dan mi nijso prijazne besede privoščili. — Samo enkrat sem se veselila njihovega prihoda domu, bilo je ravno blagoslovljenje v bližnjem trgu in obljubili so nam bili, da naji seboj vzamejo tjekaj. Ves dan sva jih pričakovali, pa še le za večera so prišli, in kakšni! Tacih nijsem še videla nikoli. Mati so uže trepetali, vidé jih prihajajoče, in kako še le izvedevši, kaj se je zgodilo! Prepirali so se bili z nekom, pa je prišel kovač in ukazal jim za kazen ostati doma in ne iti na blagoslovljenje. To jih je grizlo in ko se kovač s svojim otrokom vsede na voz, da bi se peljal tjekaj in

se je konju majala podkev, jih pokliče, da bi mu jo trdili: tačas oče togotno zabijejo konju žrebelj v nogo, da se na mesti ščene na tla. Pa je bilo! Kovača zgrabi jeza, da jih proč spodi. Oče škripaje z zobmi odidó. „To mi bodeš pomnil“, kričé burni, in da mu zapalijo poslopje, roté se mu, prisezajo to še materi, ki tožijo in jokajo, da morajo zdaj iti beračit, sami in otrok.

Togotni so res bili, pa so tudi imeli srce: gledati naji niso mogli bridko tožečih, in ko so mati prosili: „Skusi, pojdi gori k njemu, udaj se mu in prosi ga odpuščenja, stori to zaradi mene, stori za otroka!“ — pa so hlastno hiteli proč; in medve sva sedeli v mraku, mati in jaz, nobena nij besede črhnila. Stopili so k oknu, šli so nazaj; potlej so šli venkaj na prag, jaz ž njimi jokaje. „Le tiho bodi, dete, nič hudega nama ne storé.“ In spet tje k oknu, v temi, pa — naenkrat svitleje in svitleje prihaja. — (Poskoči.) Začuje se krik: „Ogenj! kovačnica gori!“ „Jež Marija!“ vzkliknejo mati, „to je storil tvoj oče!“ (Hitreje.) Kar hitro odidó, jaz sama doma, hočem poiskati matere, pa prihitim tjekaj po vrišči in piši. Ha! Kaj zagledam tamkaj! Vse kriči, vse drvi, kakor divji lov! In plamen šviga gori v podnebje, in se vleže zopet nazaj dol na sleme, ki se jekoma pogrezne. Meni je kakor

da okoli okoli in ne slišim nič družega, nego : „Jurko, Jurko!“ Roj me potegne dalje do kadečega se pogorišča; tu stojé mati — joj! in zraven njih na pol opečeni, umirajoči oče moj! In okrog in otrok šepet: „On je zažgal, kakor je žugal, tako je storil, videli so ga!“ — in vse beži od njih, le mati pokleknejo, privzdigajo jim bolečo glavo sebi v naročje — tedaj še enkrat odpró onemogle oči in strmeč tje čez, spregovoré: „Tam, tam stoji človek, videl sem ga!“ In: „Umira!“ zavpijejo mati, in oče so mrtvi. —

Zavržena in preklinjana mati so potem še nekaj časa revno blodili po sveti, dokler niso umrli. Mene so siloma hoteli k nekemu kmetu spraviti, pa sem skrivaj pobegnila in od tod dalje in dalje, hoteč vse pozabiti, pa tega nijsem mogla, niti ne morem. Od kraja do kraja me je gonilo sovraštvo ljudi in — njih ljubezen. Zdaj sem tu, ti veš vse in kakor si prej prestrašen odskočil od hčere zažigalčeve, tako zdaj pojdi — ozdravljen — od tod in bodi srečen! (Odide v kočo. Molc.)

Valentin (kakor iz sanj prebujen). Ana, ti odhajaš! Ana, poslušaj me!

Ana (izgine).

Peti prizor.

Valentin. Ti ljubi Bog! To tedaj je bilo, da je tako tujo se kazala proti vsem in proti meni. Ana! Ana! (Hiteč proti koči.) Če je bilo le to in tvoje srce nijma ničesar zoper m e n e, kaj meni mar, kaj je storil tvoj oče! Ti si mi čista, kakor jasen dan; Bog mi vidi v srce — ne, še le rajše te imam zato. (Molk. Valentin sloneč na oknu.) Ana, ljuba Ana, čuj me vendar! Reci besedo, daj mi kako znamenje, če kaj maraš zamé! Glej, če je to, potem je dobro vse. Gospodinja? Naravnost ji povem, da se midva rada imava, saj je ona tako blagega srca! Meni nij za Osoje, meni nij za domačijo, jaz bi rad le tebe, Ana, tebe edino! (Molk. Valentin krepkeje.) Vse si mi zdaj povedala, Ana, če po sèh mal še ne govoriš, moram posneti iz tega, da ne maraš od mene ničesar. (Molk.) Potem — (Odstopi; potem drvito nazaj k oknu.) Ana, še enkrat! ko ti pravim, da me brez tebe živeti ne veseli, da moram proč od tod, le Bog vé kam! Ana! (Poslušá. Vse tiho.) Zdaj vem dovolj! Konec je! (Ríne proč.)

(Molk.)

(Kočina vrata se odpró, Ana stopi vèn, pa trdno obstoji ter pritisne solzni obraz na podboj.)

(Zagrinjalo pade.)

Četrto dejanje.

(Prostor na drugem konci Osóji, na levi plot in zgornja lesa vidna, zraven visoki, košati drevesi, pod katerima klop, na kakoršno kmetice postavljajo koše, in podložek, na katerem se da sedeti. Na desnem ospredji cerkvenikova hišica, jelkova mladika na vratih, miza in klop pred njo. Globoko na levem ozadji mala cerkvena holmca; od njenih vrat se pot še enkrat priročno vije proti desni. Goré zagrinjajo obzor; nedelja, jutro.)

Prvi prizor.

Matija.

Matija (sedeč pred cerkvenikovo hišico z vrčem vina pred seboj). Kar ne dá mi proč; tu posedim, dokler ne pride mimo; z doma me je lahko prepodila, da ji sosedim, tega mi brani ne more, tudi gospôska ne! Pojdem že, a predno grem, zapišem ji še spomenico, da jo bo pismenkovala svoj živi dan. Le to čakam še, da pride kdo, ki (tiheje) slepo gre s človekom, ki ga lahko drezneš v hrbet in se mu smeješ v pest ter svo-

jim pôtem greš. Če le naletim na pravega? Hej, saj sí je z mnogimi v kregu, in nij ga človeka, ki bi časi malo krempljev ne pobrusil rad; človek mora le oko imeti dobro in kar prijeti se tacega. (Trka.) Vina! — Le počasi! Če danes ne, pa jutri. Ne skadim se ne, za to sem jaz! Zdaj zopet starega Matijo čutim v sebi! Vina!

Drugi prizor.

Matija. Cerkovnik.

Cerkovnik (plešast, pedantičen). To je zadnji polič, ki ga točim zdaj, gospod župnik so precej tukaj, beró danes tu gori mašo in kar je tacega.

Matija (pije). Če krčmarite, morate točiti.

Cerkovnik. Prav za prav sem res krčmar, pa poleg tudi učitelj in cerkovnik, in kar je tacega; prav za prav sem prav za prav cerkovnik in poleg tudi učitelj in krčmar in pa kar je tacega; ali ker se tukaj gori pri nas malokedaj bere maša, navadno le na svetega Jerneja in treh kraljev dan, in če je kaka poroka, kak krst in

kar je tacega, toraj sem prav za prav krčmar, pa prodajam tudi tobak in rute in kar je tacega Ho, tu že gre ženin in nevesta in kar je tacega.

Tretji prizor.

Prejšnja. Tilen, Micka, hlapci, dekle, stare žene, vse praznično oblečene, z rudečimi nagelci za ušesi in na klobucih, kotlar med njimi, z leve, zvonaj plot.

Micka. Ali je že čas, cerkovnik? Gospod župnik že tukaj?

Cerkovnik. Že mogoče, dečva Micka, sem že slišal nekaj razbotati v zakristiji. Kje tičé pa paglavci, ministrantje? (Kliče v hišo.) Venkaj, paglavci in kar je tacega!

(Dečka prideta.)

Micka. Dajte malo potrpeti, ljubi cerkovnik; glejte, Neža, ki bi mi naj bila družica, poklicana je bila nocoj k svoji zboleli materi, in jaz sem koj za rano poslala na zvezdano-planino po planšarico, da naj pride dol; „gospodinja ukazuje“, dala sem jej sporočiti, da gotovo pride. Le malo še potegnite čas, da bo vse pri rokah. Vam bova že hvaležna; jeli Tilen?

Tilen. Da, pa predolgo ne.

Cerkovnik (ljubeznivo). Že umem, dečva; že vem. (Skrivaj.) Prelepih rut sem prinesel s trga, imajo rudeče rože in marjetice in kar je tacega, upam, da po maši — (Glasno.) Že počakam malo še; zakaj pa ne; med prijatelji že velja nekoliko pstrežnosti in kar je tacega. Naprej, dečáka! (Dečka hitita, cerkovnik kriči.) Počasi! (Počasi odhaja.)

Micka (Tilnu). Mrete nisi videl?

Tilen (odmaje).

Micka. Jaz tudi ne, in Valentin in gospodinja ne, kar več ne vem, kaj se tu godi, bojim se in kar groza me je že. (Proti Tilnu prikupljivo.) Pa, da si mi le ti tukaj in me imaš rad (prime se ga za pod pazduho), to je poglavitna reč!

Tilen (prikima).

(Vsi v cerkvico razun kotlarja in Matije.)

Četrty prizor.

Matija, kotlar.

Kotlar (gredoč mimo Matije). Tudi že spet zvonaj meje? Tudi svoj del pobral že od té-le?

Matija (pozorno). Tudi?

Kotlar. Hia! Mene nikoli več ne vidi, ta; čeljustača me je imenovala.

Matija (hlastno). Sedi sèm, pa pij! (Nudi mu vrč.)

Kotlar. Le pusti! Prihajam le, ker sem slišal, da bo maša tukaj, in menim vjeti kaj novega.

Matija. Izveš, izveš kaj novega, a hodi z mano!

Kotlar (gleda prežeče ná-nj).

Matija. Saj tem ti tako še na dolgu, da si me napotil sèm-le in če tudi le samo zavoljo té — (z žarečim očesom pogleda proti hiši. Tiheje.) Prideš nocoj tu-le doli? (Izvléče pest novcev iz žepa pa mu je dobrovoljno moli; oba se ostro gledata. Molk.)

Kotlar (šegavo). Nič, brate, nijsem radoveden. Glej, (prijazno) z menoj je tako nekaka reč; dežela je moje kraljestvo, kamor smem vsako leto davek pobirat priti, dokler nij pritožbe zoper mene. Tedaj velja: pózor! če ne, je kar na mah katera mojih pokrajin izgubljena. Hia! (Šegavo se smeje, odide na desno.)

Matija. Le glej, ti, da ti skrivaj kaj ne naredim na tvoj račun! (Vstane.) Ta ni pravi, je premeten! (Zagleda Mreto.) Ha, ta stara. Zdi

se mi, ta jej tudi privošči svoj delež! (Mreta z molkom in molitveno knjigo, potrta in žalostna, z leve.)

Peti prizor.

Matija, Mreta.

Matija (zaničljivo). No, ti stara, ali si po-brigala se že za kam drugam?

Mreta. Oj, sem! tje-le, tje za cerkev. Tudi ti veš, kaj sem bila jaz v ti hiši; zdaj — ne upam si več vèn med ljudi, sramujem se po-vedati, da sem spojena, jaz stara, zvesta dekla, ki ima kaj pravice do te hiše. —

Matija (naglo). Da, pravico, kakor tudi jaz.

Mreta (stopi nazaj). Hočem reči, zaslužila bi bila pravico za dolgotrajno službo in zvestobo. O, saj pride še tisti čas —

Matija (podpihujé). Ko bi mislila na to!

Mreta. Ko se še pokesa!

Matija (naglo). Pa bo prepozno.

Mreta. Ko pride ob vse.

Matija. Ona sama in ta hiša. (Žareče jo pogleduje.)

Mreta (prestrašena). Ta hiša! Ne, to bo ljubi Bog zabranil, in stara Mreta, če tudi več notri ne prebiva. Drugam ne grem služiti nikamor; cerkvenica tu-le, ta je teta moja, k njej pojdem, da z obližja gledam tjekaj. In kedar se ona zopet zavé — hiša naj mi ne bo trpela. (Vsede se na podložek.) Tu na to selišče sem prirasena, zdim si se, kakor pès; če tudi ga suje gospodar, vendar laja, če se kdo okoli hiše plazi.

Matija (obrne se proč — udarja ob tla). Zopet nij prava, ta je za hudiča preneumna!

Mreta (poluglasno). Malo laglje mi je vendar, kar sem se s staro Uršo razgovorila. Kar sem izvedela od nje, to mi je prva tolažba. (Kaže na Osoje.) Zdaj bo kmalu verjela, kar govore ljudje, razumela bo, zakaj so me izpodrinili, spoznala bo tiste svetnike svoje.

Matija (se jej bliža). Kaj pa je?

Mreta (vstane). Nič. Maša se začinja.

Matija. Osojke še nij notri.

Mreta. Meniš, ná-njo čakajo gospod župnik?

Matija. No, če je zavoljo sebe klicala ga sèm?

Mreta (obstoji). Zavoljo sebe?

Matija. Da bi jo oklicali — z Valentinom.

Mreta (s staro živahnostjo, hiti kakor izpremenjena proti njemu). Kdo pravi to?

Matija. Ona sama v pričo mene.

Mreta. S tem — z Valentinom? Ona — Osojka? In kar mi je ravno pripovedovala Urša, ki je vse videla, včeraj na planini beroč planinski mah! Ne, zdaj ne morem dalj molčati. (Zvoni.) Jež, čas je! — A ne, poprej še mora svet izvedeti to! Valentin je bil včeraj zvečer na zvezdani planini; tiščal in pritiskal je za deklo, tisto pritepenko, in danes hoče Osojka se zaročiti ž njim! Pa človek naj bi kar mirno gledal to? (Premišlja, potem trdo.) Da! To se jej nekaj že povrača; to jej privoščim, kakor dobra sem in zvesta — — Marija in sveti Jožef, vso mašo zamudim. (Drobni v cerkev.)

Matija. Nijsem zastonj tresel; vsaj en sladek sad je cepnil zá-me. Tako, ženka svakinja, tvoj zvesti Valentin te pusti na prvi oklic, to je požirljaj, katerega ti ne sme nobeden drugi podati, kakor jaz. Tukaj-le čem — tu je!

Šesti prizor.

Matija, gospodinja.

(Gospodinja pride skozi leso, praznično oblečena z bisernim motvozom okoli vratu, v roci z molitveno knjigo, na katere krovu srebrn križec. Zelo zbe-gana.)

G o s p d n. (krene proti cerkvi in obstoji). Kaj čem v cerkev, predno vem, kaj se je godilo tu? Neka nesreča se je pripetila, katero mi prikri-vati hoče, toliko je gotovo. Kje bi pa bil dru-gače? Tilna sem poslala vèn; njegova praznična obleka, pravi, visi nedotaknena v izbi; včeraj na večer je moral oditi, ali pa danes še pred dne-vom, poklican kam h kakemu mrliču, ali pa se je morda doli v mlinu primerilo kaj nesrečnega. Kje bi pa bil drugače?

Matija (bliža se tihotno). Valentin?

G o s p d n. (hlastno). Da! (Spozna ga, se zavé in stopi nazaj.) Ti?

Matija (mirno). Da. Svetá pod mano mi svakinja ne more še braniti, ta novemu Osojcu ni prepisan še. Jeli? A jaz tudi tukaj grem s

pota, gotovo, popolnem odidem odtod! Za slovo sem hotel le še svakinji odzveti skrbi zaradi tistega zvestega Valentina. Če ga hočeš vsakako imeti, daj si ga privedi z zvezdane — planine, od planšarice, pri kateri je nocoj prebil. On lahko čaka, saj se mu nij treba bati, da mu pobegne far in tudi Osojka ne. (Gospodinja ponosno in mrzlo krene proti cerkvi.) A svakinja ide k maši brez zvestega hlapca? O, saj je dobra duša ta svakinja, ne peče vrabca, (smeje se), ker sedi na strehi. Pobožno môli! (Odide na desno.)

Sedmi prizor.

Gospodinja.

Gospdn. (gleda za njim). Meniš, da mi ga pristudiš, če ga obrekuješ? Le hvaliti bi ga moral, da bi ga meni počrnil. (Stopi naprej.) Kaj naj storim? V božjem imeni, noter grem, da se ljudem ne bode zdelo kaj; to je še sreča, da župnik še ničesar ne vedó o oklici. (Strepeče.) Sreča? Ljubi Bog! (Premišlja.) Kaj se tukaj vse vjema. Včeraj zvečer, karkoli je govoril, sem li

nazadnje napak umela? Na zvezdáni-planini! Taka hudobna beseda gre kakor trn v meso: s početka se ne čuti, pozneje še le, ko se ognuji; vem, da je laž, in vendar mi ne more iz misli. Potem — (gredoč proti cerkvi zagleda Valentina ki prihaja mrtvaško bled in zbeگان s holmea.) Za Boga! Tu-le gre. Bled, kakor smrt. Ne vidi me, ali pa se me hoče ogniti? proti cerkvi hiti — Valentin!

Osmi prizor.

Gospodinja. Valentin.

Valentin (hiti proti cerkvi, na gospodinjin poluglasni poziv pa kakor na tla priklenen hipoma obstoji in prihaja, kakor z zvezanimi nogami bliže.)

Gospdn. (ga prime za roko in vleče pod drevje, zelo burna). Pojdi tu sem, pa ne prikrivaj mi ničesar! Karkoli se je zgodilo, povej mi, reši me vsaj najhujih misli, ki mi rojé po glavi in po srci. — Molčiš, umeš me, nalašč si mi šel s poti? Poglej mi v obraz! Ne moreš? — O Bog! res je bil si gori na zvezdáni-planini.

Valentin (boreč se sabo). Vi veste —

Gospdn. (prestrašena). Tedaj — zares!

Valentin (pokrije si obraz z rokama). Res!

Gospdn. (bridko). Zavoljo te tuje deklice?
(Trepetaje.) Govori!

Valentin (proseče). Ne zdaj!

Gospdn. (strastno). Bil si gori, danes, zdaj le! v tem, ko jaz na cerkvenem pragu tù — meniš čakam snubca? (Ihteč.) Vsa trepečem, kakor po kacem izgubljenem otroku. Pa mi prideš povedat v obraz, da si med tem vasoval pri svoji!

Valentin (goreče). Tega nikar ne pravite! Ne mislite! Bog v nebesih vé, kako rad, rad bi bil šel proč in naprej, kar najdalje me nesó noge, pa vrnil sem se samo zavoljo vas; vi bi me sicer imeli za malovrednega, če me pa vidite in poslušate, potem mi pač verjamete, da sem le nesrečen!

Gospdn. Jaz ne verjamem ničesar več; jaz vidim, da sem le sama odkritosrčna in resnična. Slepó sem ti zaupala, misleč, da prej nebo na zemljo pade, predno me ti varaš in ukaniš. Ne očitam ti, da nijmaš nič ljubezni za mé; srcu se ne more ukazovati. naj ljubi tega ali tega; ali da moreš tako goljufivo ravnati in tiho poslušati, včeraj zvečer, da vse, kar sem se

ti izpovedala — prav iz globočine srca — sabo vzameš kakor tat, potem pa tavaš gor k nji, ki jo ljubiš, in mene puščaš tu tako sami sebi na sramoto. Da moreš to storiti, ti, Valentin, ki sem zate svoj živi dan — (posili jo jok). Dej, razloži mi to, sicer ne umem več Boga in ne sveta.

Valentin (ne da bi kvišku pogledal). Vedel sem, da pride to tako! oj, da bi raje sto brazd bil pod zemljo! (Gre proti nji.) Kar mi pravite, reč je sama na sebi res taka, a srce, to je vse drugačno! Kako vam neki razjasnim? Tu ni okenca, skozi katero bi človek človeku gledal notri v srce, da bi, kakor ljubi Bog, ob enem razumel vse, kako je prišlo in kako šlo dalje. Glejte, zato sem prišel tu sèm, kakor z zvezanimi nogami; ali (živeje) tam pri cerkvi so mi prosteje postale, tam me je prešinilo, kakor da zamore ondi notri človek odložiti največe svoje težave. Zatorej vas prosim edino to še: ne velite mi zdaj govoriti; pojdite z mano molit, in potlej, menim, razumete me gotovo tolikanj lože! Ne dajte kar tako minuti ti uri! Prosim vas, pojdite! (Krene proti cerkvi, na katere stopnicah poklekne in potem zgine.)

Deveti prizor.

Gospodinja.

Gospod n. (hoče za njim, pa obstoji, stopi nazaj). Jaz ne morem v cerkev, ko ne vem, kaj drugzega moliti, nego vzklikniti: Večni Bog! Kaj misliš vendar? Menim, da sem bila ves čas poštena ženska, pa prvo veselje v življenji se mi uniči, prvo in ne nepošteno, ker, Bog ve! da je meni zlasti le bilo za to, da bi on bil srečen, in tisto uro včeraj večer, ko sem menila, da je: rada bi bila svojih deset let dala! In danes — (nasloni komolec na podložek in opre glavo v dlan). Kaj mi hoče neki povedati po maši? Kar je najhuje, mi je že povedal, da je — nesrečen! To mu verjamem, saj mu vidim, kako gori v njem, kakor grmada, kako se brani, kakor zoper težko silo, ki ga tare. (Hipoma stopi naprej.) Za Boga! to je ta tuja dekla in njeni uroki. To je, kar se ji oponaša, pa jaz nisem hotela verjeti, — o sto in stokrat raje verjamem, kakor da je Valentin kar sam po sebi se tako premenil in spreobrnil. In kaj moram, moram kar mirno gledati to? Gorje, ki mi ga prizadeva, kar meni nič,

tebi nič jemati na sé? Ne! Dol naj mi pride, dol, pokličem gospoda župnika, naj njemu odgovarja. (Obrne se.) Moj Bog! Sam jo pošiljaš na sodbo. Zdi se mi — resnično, kakor živim! — tu prihaja! (Obstoji kakor pripeta.)

Deseti prizor.

Ana, gospodinja.

Ana (se boječe mimo cerkve bliža plotu; zá-se). Ko bi le mogla skozi zid videti, je li notri, mar nij odšel, kakor je žugal — (Zagleda gospodinjo.) Gospodinja! (Zavestno.) Poklicali ste me doli, kaj naj storim?

Gospdn. (s trudom umirivši se). Jaz te poklicala doli?

Ana. Da. Koj zjutraj za rano; drugače bi pač ne bila prišla. (Zase.) Bilo mi je idoči navzdol kakor da hitim v gorečo hišo. (Zgane se, zavestno.) Če je pa zmota, ali če vam nij prav, pa grem nazaj.

Gospdn. Sem ti jaz na poti! Si mar radi tega tako zmešana? Prišla si malo pogledat po njem. Sta se dogovorila, jeli?

Ana (jo debelo gleda).

Gospdn. (strastno). Kaj me tako gledaš, mutasta svetost ti! Ali ga nij bilo tam gori pri tebi? Tajiš?

Ana. Nikakor.

Gospdn. (strašneje). Kaj ti ni zagotavljal, kako rad te ima, le tebe samo?

Ana (povesi oči).

Gospd. In ti, kaj si mu rekla ti? No? Molčiš, ne moreš tudi meni povedati?

Ana (maje z glavo).

Gospdn. Verjamem, le fantom nasproti imaš nabrušen jezik, saj se ve! O, ljudska govorica, to je nekaj svetega, jaz se koj nijsem zmenila za to, toraj se mi prav godi, zdaj, ko je že prepozno, ko se je zgodilo že.

Ana (trepetaje). Zgodilo? Za božjo voljo — kaj se je zgodilo?

Gospdn. Kaj se je zgodilo, prašaš? (Potegne jo na levo pod drevje.) Povedala ti bom. Tu, ta-le hiša bila je na pregovoru po vsej krajini in božji blagoslov žaril je v njo skozi sleherno okno in vsem iz srca. Prišla si ti, pa si ga prepodila, zdi se mi zdaj pokopališču enaka! Kaj se je zgodilo, prašaš? Valentin bil je najzvestejši človek na zemlji, srečen in dober kakor

otrok, in zdaj — edino svojemu patronu se ima zahvaliti, da ni še zviškoma pobegnil od tod in se ponesrečil, kakor ona dva, ki si jima naredila ti, neznana ti potnjavka! Kaj sem ti storila, da si mi prokletstvo v mojo hišo zasejala, da, prokletstvo, ki se drži tvojih nog, in potem zaničljivo še poprašuješ: Kaj sem naredila?

A na (ki je poslušala z glasno utripajočim srcem, upokojivši se, mirno). Jaz se vam nijsem vsilila, nijsem vas prosila, da me vzemite; prosila sem le, da mi pustite dalje; a vi ste mi veleli ostate in očitani mi Gorotanko — O! Gorotanka je bila vsa drugačna od vas! Prokletstva, ki se drži mojih nog, ona ni pehala meni na dolg v svoji najhujši bridkosti ne; in jaz sem splazila se proč jokaje nad njo, ne nad sabo; od vas pa s suhim grem očesom, ker vi ste me žalili najbridkeje na sveti, Bog vam odpusti!

Gospd. (jo prime za roko, s težkim glasom, ganena). Meniš bridkeje, kakor ti mene? Tedaj ti povem, kar se sicer le z rudečico na licih pové svoji najboljši prijateljici; glej: Valentina imam rada, stotisočkrat rajše, kakor samo sebe. Velikrat sem se prašala, čemu da sem na sveti? Za košnjo in žetev, za kuho in gospodinjstvo, to se mi ni zdelo vredno; kar naenkrat sem spregledala, zasvetilo se mi je in postajalo mi je jasneje

in jasneje v duši, na zadnje kakor solnce tako gorko in žarko, in vesela sem bila svojega življenja, saj sem vedela, čemu mi ga je Bog dal in tisočerno hvalo sem mu za to na skrivnem dajala. In zdaj si kar misliti ne morem, da me on nima rad, in da bi jaz ne smela njega rada imeti. (Burno.) Ti ga moraš pustiti! Zakaj pa ravnoteга, to edino srce, katero sem jaz primolila od Boga!

Ana (sklepaje roke). In kaj zahtevate od mene, kaj naj vam storim?

Gospdn. To že sama veš. Saj veš, kaj si storila, da si ga ná-se potegnila.

Ana (obrne glavo v stran).

Gospd. (sileč). Ne, ne! ne pustim te, dokler ne govoriš, dokler mi ne rečeš, da odjenjaš od njega — glej, tu, darujem ti te moje koralde, veliko so vredne, glej, prosim te s povzdignenimi rokami, stori mi to!

Ana (pretresena). Pomagaj mi Bog, jaz ne vem, kaj naj storim, ali opustim! Saj grem rada od tod, rada, če je to vaša sreča, rada na konec sveta —

Gospdn. In on za tabo, dokler mi ga vlečeš s svojim skrivnostnim narejanjem, dokler ne vé, kdo da si ti.

Ana (naglo). On vé, vé mojo skrivnost — razkrila sem mu jo.

Gospd. (otrpnivši). Ti si mu —

Ana. Povedala sem mu, da bi odjenjal od mene, ker jaz ne morem biti njegova, in nočem.

Gospdn. Ti ga ne ljubiš? Nočeš biti njegova?

Ana. Nikoli, nikdar!

Gospdn. In kar mi praviš, kar mi iz nova daje življenje — to naj ti verjamem?

Ana (popolnem prepričevalno). Da, verjemite!

Gospdn. (naglo). Prizezi mi na to! (Žvenkljanje se čuje iz cerkve, gospodinja povzdigne knjigo, na katere krovu je križec. Tiho, svečano.) Čuješ tamkaj sveto opravilo? Moreš priseči?

Ana. Morem.

Gospdn. Da nij najmanje laži v tvojih besedah?

Ana (mirno pogleda k višku). Prisezam vam na to!

Gospdn. Da nijsi Valentina izvabila, da ga ne terjaš zá-se, da ga ne ljubiš?

Ana (povzdigne roko). Da ga nijsem izvabila, da ga ne zahtevam zá-se, ga ne — (hipoma se zgane, strepečejo ji ustnje, vsi udje, na prisego povzdignena roka omahuje in se skloni, zakrije si obraz). Večni Bog! Kaj je to?

Gospdn. (sili v njo). Da ga ne ljubiš! Pri-sezi!

Ana (nezavestno). Ne morem! (Se opoteka.)

Gospdn. (hiti proti nji). Ali te imam?

Ana (jecljaje). Jaz — nijsem — vedela — zdaj — v tem trenutji —

Gospdn. (goreče). Ležnica! Zdaj v tem trenutji si na laž postavljena. Moj Bog! O moj Bog! Kakšna stvar mora biti to! Ali nij stala pred menoj kakor resničnost sama, da se je človek v pričo nje najboljše svoje pravice skoraj sramoval; in zdaj, ko človek siloma zrine v njeno oneganje, pa ne strpi več pred Tvojim imenom, in vse na nji je peklena laž in goljufija. Poberi se mi izpred oči od todi! Mene je groza pred taboj. Če ti pa delam krivico, kakor si popred dejala, reci še enkrat, zdaj! Le kvišku poglej, tû gre sam, ki si naredila mu, govori v pričo njega in pred vsemi!

Enajsti prizor.

Prejšnja, Valentin, Tilen, Micka, Mreta, možje in žene.

(Valentin iz cerkve, iz katere se kratka končna pesem glasi, za njim vsi drugi.)

Valentin (zagledavši Ano pridere hlastno).
Ti tukaj?

Micka (hoče se bližati). Ti, Ana! O samo majhno bi bila mogla —

Ana (hoteč jo pogledati, zagleda Valentina in zré nánj z globocim občutkom ter se s trudom odtegne proti desnemu ospredju.)

Micka (obstoji). Kaj pa je —

Valentin. Kdo jo je žalil? (Pogleda gospodinjo z žarečim očesom.)

Gospdn. (mirno). Prašaj sam, reci ji, naj govori! Jaz ne zakrivam ničesa; kar mislim in kar delam, povem lahko pred Bogom in tudi pred ljudmi. Jaz ponovim vse, kar sem jo prašala, naj le odgovarja.

Ana (braneč se). Ne, prosim vas, tega ne! Ne prašajte me nič več! Pustite mi, naj grem! (Obrne se s povešeno glavo.)

Gospdn. Le pojdi! Za voljo naji ne prašam več! Pojdi! Pa ne kakor si prišla, z resnico in nedolžnostjo odeta, delat uroke od kraja do kraja! Kar so ljudje le govorili za tabo, to razvpijem jaz za resnico, da bo vsak vedel se tebe varovati, ti potuha grda ti!

Mreta (tiho). Marija in sveti Jožef! (Moli rožni venec, nazaj se odmikajoč.)

Micka (tiho, boječe). Tilen! (Potegne ga k sebi in braneč drži roko pred njím.)

Ana (ki je nekaj časa otrpna stala, obrne se s kvišku povzdignjenimi očmi in hoče oditi sredi okrog in okrog se odmikajočih ljudi).

Valentin (ki je kakor priklenjen stal, hipoma). Čaki! Ti ostaneš, jaz te ne pustim. (Prime jo za roko.)

Gospd. (osupnena). Valentin! Za Boga! — Ti ne veš —

Valentin. Jaz vse vem, ona je čista, kakor beli dan, jaz sem porok za njo in ne trpim, da bi jo kdo žalil in zasramoval. Ana, ti ostaneš — jaz te držim —

(Drži jo z obema rokama, Ana otrpna stoji, kakor sanjaje.)

Gospdn. (naglo). S kako pravico —

Valentin. Jo držim tukaj? Res je, tù sem sam tuj — ali pravico iti ž njo, to vendar imam! (Trepetaje) Ana, ali smem?

Ana (se mu kakor prebujena iztrga).

Gospdn. Ne, ti ne smeš!

Valentin (nezavestno). Vi? Kaj prašam vas? (Tiho) menite, ker ste mi ponudili zaročbo in hišo, pa me morete siliti, da ostanem? Imejte, kar imate, vi sami, jaz sem prost, moja pot je za njo!

Gospdn. (zapovedujoč). Neumnež! Ti ostaneš, pravim! Meniš, da te imam za svata? Ti

si moj hlapec in jàz ti zapovedujem! (Kažoč na dvorišče.) Ti ostaneš!

Valentin (škrutaje). Ha! (Divje pogleda gospodinjo in stoji kakor okamenel.)

Ana (je opotekajoč se prišla na brežič, ginjena pogleda skozi vrata v cerkev, pa hiti proč).

Valentin (obrnivši se). Ana! (Omahne nazaj kakor potrt.)

Gospdn. (stoji pesti na srci stiskaje).

Matija (ki je z družimi vred nastopil in se pokazal, ko se je bil krog že plaho razdelil, glede s peklenko radostjo za Ano.) Ta bo prava! (Ide za njo.)

(Zagrinjalo pade.)

Peto dejanje.

(Taistega dne proti večeru. Stanica na Osojah sè srednîmi in stranskimi vrati na levi. V ospredji lesen stol, pred njim kolovrat.)

Prvi prizor.

Gospodinja.

Gospdn. (pri srednih vratih). Tako, v hiši bi bilo vse poskrbljeno! Da človek vendar še misli na najnavadnejše reči, če prav mu kar srce medli! In vendar je to dobro, Kam bi človek prišel, ko bi vedno razmišljal sam o sebi! Vreme se spreminja, moram vendar kar naglo še — (Hoče iti, pa se obrne nazaj in onemogla sede na stol.) Ne, ne morem ne, pa je, zastonj se hočem siliti, tudi mislim gre pravica! (Držeč glavo, premišljaje.) Kakó je planil v hišo, zaprl se v izbo, jokal ondi, tožil in tarnal — usmiljenja vredno. Zvonila sem k obêdu, nihče se nij niti dotaknil jedi; hotela

sem prigovarjati, Bog ve, kaj sem vse pravila Tilen je sam skrivaj šel gledat gori; obleko skupaj spravlja, pravi, proč hoče iti. Jaz mu ne morem braniti, naj gre! In prav za prav (resno) ali imam pravico do tega? Ali je dal kako besedo, ki ga veže? Ne, pa saj za tega delj ga tudi nijsem pridrževala. — Bog ve; da le bi nevedoma ne hitel sam v svojo nesrečo! Mislím, da sem prav delala in vendar se mi zopet dozdeva, da nijsem smela, da ga moram zdaj prositi, naj mi ne zameri. (Majaje z glavo.) Sama se ne poznam več. (Prede nezljubno.) Čuj, ali ne prihaja kdo? Zdi se mi, da on; da, on je. (Prede ročno.)

Drugi prizor.

Gospodinja, Valentin.

Valentin (zelo bled z objokanimi očmi, vendar utešen vstopi pri sredi, oblečen v star oprsničnik).

Gospodn. (pogleda na pol kvišku; zase). Ti moj Bog, kakošen je! (Prede.)

Valentin (prav krotko). Če mi je dovoljeno, govoril bi besedico z vami. Če sem vam pa nadležen, pa kar povejte!

Gospdn. (rahlo). Kaj bi rad, Valentin?

Valentin (stopi blizo). A to vas prosim, da mi pustite izgovoriti do konca. Ali mi?

Gospdn. (ostavi kolo). Le govori na ravnost! (Položi sklenjene roke v naročje, pa ga gleda z globocim sočutjem.)

Valentin. Danes zjutraj sem po sili hotel proč, vi ste branili po svoji pravici, jaz sem za tega delj jezil se in se vèdel, kakor se mi ne spodobi. Prosim, odpustite mi! Človek v strasti počenja marsikaj, česar bi sicer nikedar ne storil. Jaz sem se zopet zavedel in sem se pred Bogom ponižal v izbi, njemu se izročil, naj me vodi on, ker bi sam ne vedel pota nikamor! Pa mi je dal tudi na misel, kaj naj storim. Na božjo pot sem se obljubil gor na Sveti Vrh in tam mi pride že na um, kaj mi je za naprej početi; tega pota mi vendar ne bote hoteli braniti, vi krščanska žena! In ker se spodobi, da človek brez napuha hodi tje gor, sem ta čas pospravil vse, kar imam od vaše dobrote, sabo pa bi ne jemal ničesar, razun tega oprsnika, v katerem sem bil k vam prišel kot osiroščen deček. Tedaj — hvala vam

in Bog vam povračuj v življenji in po smrti, kar ste storili Valentinu.

Gospdn. (globoko ginena). Valentin! Valentin! Za božjo voljo! Kaj misliš ti? Kaj imaš na umu? Tebi nij zato! Nikar me ne slepi!

Valentin (solzeč se polaga roko na srce). Jaz vas ne slepim in vas nijsem nikdar prevaril, Bog vé, da nikoli! Tedaj če vam je ustrezno, pojdem mimo mlina, pa Andreja pošljem semkaj gor; na njega se morete zanašati, njemu bode vse priročno, dobro bo skrbel za vse, dokler se ne povrnem jaz.

Gospdn. (vstane). Ti se več ne vrneš, Valentin; jaz vem, ti ne nameravaš tega.

Valentin. Jaz ne nameravam čisto ničesar ne. Bogu prepuščam vse, sam si pomagati več ne znam.

Gospdn. A morebiti jaz, če me hočeš poslušati. Nikoli bi ne bila verjela, da kedaj pride tako daleč! Glej, tu govorjenja nij o pravici; če te rada imam, kaj mi to daje drugo pravico, nego ono, s katero mati po sili nazaj potegne otroka, če hoče sam v svoje gorje; enkrat ga pač malo trdo poprime, in jaz mislim tako sem tudi jaz tebi hudo storila. Ti nisi otrok, lahko je tudi, da sem se motila, ker sem bila v strasti kakor ti! Zdaj ti hočem mirno povedati vse:

zavoljo mene ti ne smeš nobene bridkosti imeti. To bi mi bila slaba hvala, ta misel, da sem jaz kriva tvoje nesreče. Zato, če sem jaz, ki ti zapira pot, da nikamor ne veš, Valentin, stopim v imenu božjem na stran, in bodi prepričan, da nissem jezna ná-te.

Valentin (prijazno). O vi ste res dobra, to vem, tudi če ste jezna. Da, ko bil bilo vse le v vaših rokah, bi jaz pač ne bil nikoli obupal. Ali to nij tako. In ko bi mi jo desetkrat hoteli dati vi, ki ste tako dobra! bila bi mi ona vendar zabranjena.

Gospdn. (osupnena). Govori jasno!

Valentin. Glejte, prvo uro, ko je bila prišla, mi je naredila, (ognjeno) naredila mi z močjo, katera uij od hudobe, saj nam Bog sam pravi: Jaz sem ljubezen! In čem bolj se je delala tujo in prevzetno proti meni, tem globlje mi je sezalo v srce, in ko ste včeraj večer vi govorili z menoj — vi, h kateri bi si ne bil nikdar upal oči povzdigniti, tačas je hotelo kar prsi mi raznesti, hitel sem tje gor in jo na kolenih prosil, naj mi pomaga, da ne bom moral biti vam trdo nehvaležen. In ona, da mi pomaga, razodene mi svojo skrivnost, zavoljo katere plaha bega pred ljudmi, zavoljo katere je ljudem omadeževana in zavržena, ona, ki je pred mano stala

čista in nedolžna, kakor pred Bogom! (Ognjeno.) In ko sem jej rekel, da jo ravno zato ljubim tolikanj bolj, ko sem ji povdarjal, naj se zanaša na vaše blagočutno srce, da naj bo moja, če more le ískríco ljubezni imeti do mene, — tedaj mi je rekla, da ne, da tega ne more nikoli, in šla mi je izpred oči. Zato, to sami lahko sprevidite, meni ne pomaga nobeden človek. Hotel sem vam vse to povedati po maši, a bilo je prepozno, in ona je odšla, kakor kaka hudodelnica. Zato, ko bi hoteli popraviti edino to, kar ste grešili v svoji človeški jezi, dajte poiskati jo, vi smete, vi tudi morete!

G o s p d n. (ki je kar najbolj razvnetá ga poslušala in pri besedi o Aninem branjenji, kakor da jo je prešinila misel, strméč obstala, naglo in prijazno). Ne, ti Valentin, ti! Večni Bog! Na enkrat mi je jasno, kakor beli dan! Valentin, poslušaj me! Oj, kako se mi trese srce, da ti morem to povedati! Jaz sem jo izpraševala, kar ti praviš, vse to je ona tudi meni povedala, in jaz jej nijsem hotela verjeti, pa sem jej rekla, naj priseže; in prisegla je, prisegla mi na vse, razun — če ne ljubi tebe? To ji je zdaj prvokrat stopilo iz duše pred Bogom, in kar sem ji jaz kot goljufijo in laž očitala, to je bila resnica. Tako je, ljubi te. Meni verjemi! In zdaj, kar hiti, prašaj, kam je

šla, pripelji jo nazaj! Pojdi, jaz že kar strpeti ne morem več, da ne popravim, kar sem prizadel krivice. In na Sveti vrh, kamor si obljubil se, tjekaj romamo potem vsi trije — slišiš?

Valentin. Marijana! — Moj Bog nebeški, kar srce mi poka!

Gosp dn. (gredoč proti njemu). Hiti, hiti, že se mrači, o pojdi in pripelji jo semkaj k meni, tako rada bi jo imela pri sebi!

Valentin. To je preveč. (Prime jo za roko in pade na kolena pred njo.) Povrni jej ti, Bog v nebesih! (Plane proč.)

Gosp dn. (gleda za njim s solznim obrazom, položi roko nas rce, pogleda na tla, potem kvišku, mirno in trdno). I no, naj bo! (Odide na levo stran.)

Sprememba.

(Na zvezdani-planini koča od znotraj. V gorni steni široka, odprta vrata, skozi katera se tik pred njimi vidi višek in križ. Na levi uhodna vrata, na desni okence, za njim vhod v krmarnico, h kateri pelje nekoliko širokih lestvinim podobnih stopajev. Iznad njih molé senena povesma. V levem osredji štirovoglato, nizko ognjišče, nad njim neprižgana leščerba. Večer, razgled dobro razsvitljen, notranja koča prav malo.)

Tretji prizor.

Mreta (prisopiha pri levih stranskih vratih). Res, zdaj sem na vrhi. Nikoli bi ne bila verjela, da jaz stara kolevka pridem še tu gor. A kar goni me, kakor bi škrpce imela v sebi. Po tisti uri, ko sem izvedela, da morem biti spojena iz te hiše, podi me neki nepokoj in neka skrb in od kar se primeri vsak dan kaj novega, vsak dan kaj hujega, od tistihmal kar mirovati več ne morem. Po noči čujem čudno sikanje, kakor bi kje ogenj uhajal in dirjam po vseh kotih, dokler se ne prepričam, da nij nič; komaj se vležem, čujem klicati na pomoč, in po dnevi, pri najboljem opravki, pride mi hipom na misel, da je živini se zgodilo kaj in tekam tje na najbolj oddaljeno pašo. In danes — ko je spodila to, to — Bog nas varuj! bilo mi je, ko da mora v jezi narediti kaj hudega, in ker tam doli ne zalotim ničesar, priženo me stare noge prav na planino semkaj gor. (Oziraje se.) Tu tudi nij nič. Živina se pase zunaj okoli, ne počenja nič tacega, Koča tudi stoji na mestu — stara gugelj neumna — zdaj pa krevsaj zopet nazaj dol! (Hoče iti — obstoji.) Čaki! V krmarnico nijsem še pogledala. (Gre v krmarnico. Presledek.)

Četrty prizor.

Ana.

Ana (vstopi mrtvaško bleda, kite jej na eni strani visé na pleča, v roci ima palico z nekoliko peresi, na polí sanjaje). Ali se more dalje? Ne, tukaj je konec; kdor bi hotel še više, moral bi peroti imeti! (Kvišku povzdigne roke, palica pade na tla; strese glavo.) Tu je konec. (Zgrudi se na vogel ognjišča, držeč roko nad očmi.) Zdaj še le vidim, kje sem. Tu, tu-le je okno, kjer je stal, kjer je klical, ko sem jaz sloneča na podboji sí z roko zadevala usta, da bi me ne slišal sopeče, in ko je on klical: „Ana, ljuba Ana! O poslušaj me!“ tedaj sem molila na glas, da bi ga ne slišala, in ko je siloma vleklo me tje k vratom, takrat je pred oči stopila mi podoba iz tiste strašne noči o Kolovškem požaru — tedaj je o pravem času še priklenilo mi noge in rešen je bil mene in sramote moje. (Silneje.) In ko je odšel, gnalo me je ven in rada bi bila noč spremenila v dan, da bi videla, kje je; pokleknila sem še tam pri križi, povzdignila roke, kakor da bi hotela ljubega Boga objeti proseč, naj bi ne dal, da si on stori kaj žalega, in menila sem da je le sočutje in le sila, da bi zavoljo mene

še kak tretji ne storil kaj hudega; nijsem vedela, kaj je ležalo tu notri skritega, kakor v lupini: gorje, zdaj so mi jo siloma raztrgali, zdaj se zavedam, da sem revnejša kakor le kedaj! Kar so mi oponašali za ponos, zavest in krepost moja — obe sta izgubljeni! Le bégala bi noter do tje, kjer se svet neha, da ne bi mogel najti me, ne še enkrat klicati: „Ana, ljuba Ana bodi moja!“ potem pa mi zopet priklepa nekaj noge,, zaobrača mi glavo, dela srce tako hrepeneče kakor neki tistemu, ki se mu toži po domu. (S polagoma prihajajočimi solzami.) Zmerom sem tako sama bila! Kar se spominjam, božala me nij nobena roka, nobena matí me nij jemala v naročje, enkrat, vsaj enkrat bi se rada jokala enemu na srci, in se izjokala! Oj, danes v istem trenutji, ko sem tu stala, zavržena in zaničevana od vseh, in je on segel po meni in držal me — sveti Bog, odpusti mi, če sem grešila! a bilo mi je, kakor da me prijemaš ti s svojo roko in potezaš noter v nebesa. Pa kar nakrat mi je zginito vse in pala sem kakor z družega sveta doli na zemljo! In vendar je bilo dobro tako, tam pri cerkvenih vratih sem se spomnila tega. Kaj naj bi on, tako dober, tudi prenašal moje prokletstvo! Ne, dobro je, da je prišlo tako! (Stiska pesti na srci.) Vsakako dobro je!

Naprej in dalje pojdem, dokler le morem! Ko bi vsaj le vedela pot, po katerem ne bi prinesla zopet med ljudi, kar se drži mojih nog; tega ne morem več, tega ne smem več — pot, ki (išoč se ozira okrog, obstoji in strmeč gleda skozi izhod proti breznu.) Ha! Zdaj vem, kaj me je gnalo sèm gor, kakor v sanjah. To je moj pot! (Kazaje vèn.) Druzega ne vem nobenega več! Bog mi bo prizanesljivejši, kakor ljudje, in če tamkaj pri križi kaka pobožna duša zmoli očenaš za ono, ki se je tje doli prevrnila, vzela bo pač tudi za mojo ubogo dušo! En korak — in (strmeč v tla, zamolklo.) Nesrečni oče, čegar mračna senca je edino, kar je zvesto hodilo za ubogim otrokom na sveti, saj se v nebesih vendar zopet ne najdeva, tedaj pa (obrne se proti izhodu; razgled v večerni zarji, Ana odskoči.) Ha! Nebesa goré! Ogenj, kakor ondaj, in pred menoj stoji on z onemoglim očesom, on, ki bi govoril, ki pa ne more, in ko bi mogel, bi rekel: „Jaz sem nedolžen, moje dete! Ne krati nama večnega združenja v nebesih!“ (Poklekne.) Odpusti mi, Bog, prizanesi! Pošlji, kar koli mi hočeš, vse prenesem! — (Gre do ognjišča, pripravlja drva, da zakuri. Mračni se, razgled se po časi popolnem potemni.)

Peti prizor.

Ana, Matija (pri stranskih vratih).

Matija (med vrati pazeč). Sem ne mara zastonj sledil jo sem gor? Ne, tu je! (Gredoč bliže). He, družčina je tu.

Ana (prestrašena ga zapazi, a ne pogleda). Ta! (Vsede se na skrajni konec ognjišča, ne da bi ga pogledala.)

Matija (bliža se jej in jo ogleduje). No, kaj me ne pozdraviš z grdobo? Če stegnem roko, nijmaš nobene srpače za njo? Malo postrižena zdaj, jeli, ti prevzetnica! Saj sem ti obetal, da spet potrkam pri tebi, ko se — ukrotiš! Jeli! (Bliža se, Ana se umakne.) Nikar se ne boj, jaz nič ne očitam nikomur, imel bi sicer preveč opraviti; kar je pa tam zadej, je pokošeno, pravijo. Malo se pomakni no, tu notri je hladno.

Ana. Ne hodi mi blizo! (Vstane.)

Matija (bliža se). Zakaj pa ne?

Ana (naglo potegne visečo leščerbo dol in jo prižge s tresko v peči nažgano. V koči postane svitljeje; Matijo trdno in ostro pogleda).

Matija (mirno). Če dovoliš. (Tresko jej vzame iz roke, napali pipo, vrže tresko nazaj v peč, preširno gleda Ani v obraz, katera mu obrne hrbet, on pa se vsede na desni vogel ognjišča.)

Matija (mrzlo kadeč). Menim, da med nama nij toliceга razložka več, le da je tebe vsem pred očmi pognala iz hiše, mene pa na tihem, no, kakor kateremu bolj tekne. Tebi bo za hrptom oponašala, česar še ljudje vedeli nijso, niti mislili ne, — (smeječ se) meni nič! Tebi je fant bil neki povšeči, meni pa hiša, ona nama je oboje pometla izpred nosa — toraj bi le vedel, kaj si ti na boljem! (Seže po njeni roci.) He!

Ana. Povej mi vendar, kaj bi rad tu?

Matija (vstane). Pa ti meni povej, kaj hočeš ti tukaj? Tukaj ostati? Ne veš, da pripada planina k Osojam? Čakaš, da kdo pride sem gori, pa te potira naprej?

Ana. Ne, ne, saj grem sama. (Hoče iti.)

Matija (mirno kadeč). Znaš pot?

Ana (hitro). Znam. (Gre.)

Matija (mirno kadeč). Toda nikar ne doli v dolino, ker, veš, morala bi mimo cerkovnika in tam so kaj židane volje, zjutraj oklic, popoludne še eden, katerega so pa zavoljo tebe morali odložiti za šest ur.

Ana (spotekaje se pride venkaj, vsede se na ognjišče in sklene obe roki okoli kolena).

Matija (ki jo je na tanko opazoval, gre proti nji strastno). Ko bi kdo mogel kar zviškoma treščiti tje v sredo med nje in jih prašati, ali so

za-se najeli veselo življenje kali, v tem ko drug v križih in težavah zdihuje svoj živi dan in se mora še praševati: zakaj?

Ana (strmeč pred se, zamolklo). Zakaj?

Matija (bolj vneto). In če človek enkrat že meni, da vé, čemu je na svetí, ker je kje našel kako drobnjav, ki je njegova, katero ima rad, za katero bi rad prenašal vse svoje revno življenje —

Ana (z glasno utripajočim srcem). Rad, rad!

Matija (čim dalje bolj razvnet). Mu jo zaničljivo iztrgajo iz rok in ga pahnejo vèn, da obupa.

Ana (se na pol vzdigne in strmi kimaje v tla). Tako je.

Matija. O, jaz bi enkrat zadrl se jim v ušesa, da bi v sredi svojega veselja spregledali, kako je pri srci taki duši, ki kakor pritrt črv ne more živeti, ne umreti!

Ana (s povišanim glasom, grozno). Res da!

Matija (naglo). Res, ti bi tudi? Ajdi z mano, imava enaki pot! (Seže po njeni roki, Ana se umakne prestrašena).

Matija. Kaj pa družega? Zopet tje po sveti? Sopihat naprej z jeze in sovraštva polno butaro, v katero vedno več in več sipljejo in phajo, dokler ne poginemo pod njo? Ne! (Goreče.) Videti moraš, kako ti bo drugače, če jím povrneš

treščiš v hrbet, kar so ti metali v obraz. K sebi nas ne puste, tedaj jih prisilimo mi k nam, da izvedo ljudje, da so ljudje, kakoršni mi. (V največi vnetosti.) O, tiste, ki so nam prizadeli gorje, in se mogočno ponašajo v svoji ukradeni sreči, tiste videti tuleče na lastni groblji, to je kaj, — kdor je že užival enkrat to radost, spreletava mu kakor žrjavica po životí, kedar misli na to. Hočeš tudi ti poznati to?

A n a (ki se je umeknila in na pol sedeč slonela na voglu ognjišča, se komaj zaveda svojih misli, zaslutivši pri zadnjih besedah, kam Matija meri, pa skuša vendar mu prikrivati to; na zadnje vprašanje se silomá okrepi, ga trdno gleda in reče s potrtnim, onemoglim glasom). Kaj, kaj da bi začela?

Matija. Kaj da storiva? Čuj! Tvojemu Valentinu vendar-le Osoje rojijo po glavi, le za tega delj ga je ona tako naglo priklepeta k sebi. Pokazati jima hočeva to veselje, in skrivaj pasti oči, predno morava s pota. (Tiho.) Čutiš, kaj ta soparica? Huda ura se bliža; ne bo dolgo, da tresči na gore in — razumeješ? (Še bolj tiho.) Ti vse Osoje dobro poznaš, bolje od mene; jaz pripravim, kar treba; noč je temna, predno se zavedó — in Osoje so v ognji kakor —

Ana (ki se je polagoma višje in višje dvignila, strmeč, z groznim glasom). Kolovška kovačnica!

Matija. Ha! (Zgane se nazaj in hoče obrniti glavo).

Ana (skoči pred-nj, razvneta). Poglej me, ti požigalec! Ali me poznaš? (Molk.)

Matija. Joj, otrok, črnega Jurka otrok!

Ana. Da! Jurkov otrok! Večni Bog! ti si mi potegnil mreno z očesa! Zdaj te spoznavam, v tebe je strmelo njihovo oko, ko so otrpnena usta ječala: „Ta je zažgal, jaz sem nedolžen!“ Reci, če moreš, da ne?

Matija (kakor besen). „Otroku iz očesa“ — tako mi je dejal; joj, kdo seza po meni, pusti me!

Ana. Ne, ti moraš z mano, pred sodbo božjo, pred sodbo človeško, moraš pričati za nas!

Matija (se jej naglo izdere in siloma vspné.) Ne, ne! In če je desetkrat resnica, kaj opraviš ti proti meni! Primi me, treščim te v prah, pripelji priče, krohočem se ti v obraz.

Ana. Bog! moj Bog!

Matija (stopi nazaj). Pokliči ga dol, tvojega Boga! Preganjajte me, ujemite me, če ste v stani! (Naglo odhaja proti odprti sredi.)

A na (grozeč se.) Tu ven! — (Groze prevzeta teče za njim.) Stoj! Brezno! Ha! prepozno! (Obstoji z visoko povzdignenimi rokami obrnena proč od občinstva; Matija loveč se kraj brezna, prijel se je za križ, ki se zlomljen pogrezne ž njim vred.)

Mreta (ki je pri zadnjem delu prizora se prikazala in zamaknena poslušala, plane v levo ospredje, poklekne, naglo). Sveta mati božja! ti nam pomagaj! (Molk.)

A na (obrne se nazaj). Pravični Bog! (Grozeč se.) Kaj se še tresem, kaj se bojim? (Srečna.) Moj oče nedolžni! Njih grob posvečen! Zdaj zopet vem pot, kam po sveti, nijsem več brez domovja. Kaj trebam še družih prič? Sveti Bog, ti veš in jaz, kaj treba vedeti ljudem! (Stoji s sklenenimi rokami.)

Mreta. Nji je treba, da vé, in ona mora vedeti. Nikar se ne čudi, jaz sem in začenjiam vse umevati; jaz sem prva, ki te na kolenih prosi odpuščanja: odpusti mi, kar sem ti žalega prizadela v svoji — — (udari na glavo.) Toda jaz hočem popraviti to. Dol grem, pa skličem vso Záloko, potlej čez Osojni vrh, tje h Gorotanki in noter do jezera in Bog vé kam še, in vse izklepečem. Bodi Bog zahvaljen, to lahko storim še na stare svoje dni. Zdaj le brž prižgi,

daj mi tresák, da si svetim tje dol. Pa saj tu se že svetí nekaj, nekdo prihaja, mari planšarice? Ne — to je — Bog človeku grehe odpusti (odpahne vrata) Valentin!

Valentin (se prikaže med vrati v roci z gorečo tresko, katero mu Mreta vzame, s prašajočim, prosečim glasom) Ana! (Obstoji.)

Ana (ki je ne poslušaje Mretinih besed moleča stala, se zgane, sope globoko in burno, zajoka glasno in hiti proti Valentinu). Valentin! (Zgrudi se mu na prsi.)

(Zagrinjalo pade.)

The first part of the book is devoted to a general
 introduction of the subject. The author discusses the
 history of the subject and the various methods
 which have been employed in its study. He then
 proceeds to a detailed description of the
 various forms of the subject, and discusses the
 various theories which have been advanced to
 explain its origin and development. The book
 is written in a clear and concise style, and
 is well illustrated with numerous figures and
 diagrams. It is a valuable work for all
 those who are interested in the subject.

The second part of the book is devoted to a
 detailed description of the various forms of the
 subject, and discusses the various theories which
 have been advanced to explain its origin and
 development. The book is written in a clear
 and concise style, and is well illustrated
 with numerous figures and diagrams. It is a
 valuable work for all those who are interested
 in the subject.